

Življenje In Delo V Sloveniji

Da bi lahko v zvezi z mobilnostjo sprejeli tehtne odločitve, potrebujejo **iskalci zaposlitve in delodajalci** informacije o mnogih praktičnih, pravnih in administrativnih vprašanjih.

Portal za zaposlitveno mobilnost EURES na spletni strani www.eures.europa.eu vsebuje informacijska orodja za pomoč in **podporo pri odločanju glede selitve v drugo državo ali zaposlovanja delavcev iz druge države.**

Podatki o pogojih življenja in dela v portalu za zaposlitveno mobilnost EURES prihajajo s strani javnih zavodov za zaposlovanje v Evropskem gospodarskem prostoru in Švici. Dajejo zgoščen pregled praktičnih, pravnih in administrativnih informacij, ki so pomembne pri selitvi v drugo državo. Za Slovenijo podatke pripravljajo EURES svetovalke.

Kazalo:

Iskanje zaposlitve

Pravila o prostem pretoku delavcev

Kako najti zaposlitev

Kako se prijaviti za delovno mesto

Selitev v drugo državo

Pretok blaga in kapitala

Iskanje nastanitve

Iskanje izobraževalne ustanove

Uvoz lastnega osebnega avtomobila

Postopki registracije in dovoljenja za prebivanje

Opomnik pred in po prihodu v novo državo

Delovni pogoji

Delovni pogoji v Evropi

Priznavanje diplom in kvalifikacij

Vrste zaposlitve

Zaposlitvene pogodbe

Posebne kategorije

Samozaposlitev

Plačilo

Delovni čas

Dopust (letni dopust, starševski dopust ipd.)

Prenehanje zaposlitve

Zastopanje delavcev

Delovna nesoglasja – stavke

Poklicno usposabljanje

Življenjski pogoji

Pregled življenjskih pogojev v Evropi

Politični, upravni in pravni sistem

Dohodki in davki

Življenjski stroški

Nastanitev

Zdravstveni sistem

Izobraževalni sistem

Kulturno in družbeno življenje

Zasebno življenje (rojstvo, poroka, smrti)

Prevoz

Socialna varnost in zavarovanja

Socialna varnost v Evropi

Sistem socialne varnosti v Sloveniji

Zavarovanje za primer brezposelnosti

Bolniško zavarovanje

Družina in materinstvo

Pokojnine

E-obrazci

Zdravstvena kartica

Posodobljeno: Maj 2008

Pravila o prostem pretoku

V državah članicah Evropskega gospodarskega prostora (EGP) je prosto gibanje delavcev temeljna pravica, ki državljanom ene države EGP omogoča, da delajo v drugi državi EGP pod enakimi pogoji, kot državljani te iste države.

Prosti pretok delavcev v praksi pomeni:

"Vsak evropski državljan ima pravico bivati in delati v drugi državi članici."

Eno naših najbolj cenjenih načel, ki jih vsebuje Pogodba o ustanovitvi EU, je prosto gibanje delavcev.

Dejansko ima vsak državljan EU pravico **prosto**

- bivati,
- iskati zaposlitev,
- delati in
- se upokojiti

v kateri koli državi članici Evropske unije.

Predpisi EU o prostem gibanju delavcev se uporabljajo tudi za države iz tako imenovanega Evropskega gospodarskega prostora, in sicer za Islandijo, Lihtenštajn in Norveško.

Možnost zaposlitve kjer koli v EU je svoboda in prednost, ki vam zagotavlja možnosti, da izboljšate svoje življenjske in delovne razmere.

Načelo nediskriminacije

Možnost prostega bivanja in zaposlitve v drugi državi članici je bistveni del vaših pravic, ki jih imate kot državljan EU. Načeloma nima nobena država članica EU pravice, da državljanom EU odreče dostop do svojega trga delovne sile na podlagi njihovega državljanstva.

Državljan EU morajo biti tudi **enako obravnavani**, če zaprosijo za zaposlitev v drugi državi članici EU.

Tudi čezmejne delavce je treba obravnavati enako kot zaposlene, ki so državljani države zaposlitve.

Pravice družinskih članov

Družinski člani delavcev, ki prihajajo iz druge države članice EU, imajo enake pravice do izobraževanja in socialne varnosti kot državljani države gostiteljice.

Druge ugodnosti

Državljeni EU, ki delajo v drugi državi članici, imajo pravico do članstva v sindikatih države gostiteljice.

Če ste brezposelni in iščete zaposlitev, imate pravico določen čas bivati v kateri koli državi EU, medtem ko iščete zaposlitev v drugi državi članici.

Priznavanje diplom in usklajevanje sistemov socialne varnosti

Države EU si prizadevajo za medsebojno priznavanje diplom in uskladitev sistemov socialne varnosti – kar je nujno dopolnilo k pravici prostega pretoka. Vendar še vedno obstajajo nekatere pomembne razlike. Državljeni EU, ki želijo delati v drugi državi članici, morajo zato upoštevati dve stvari:

1. Ali bo moja izobrazbo in kvalifikacije uradno priznala država članica gostiteljica?
2. Ne glede na to, kje v EU delate, imate kot državljan EU pravico do socialne varnosti. Vendar, ali lahko pričakujete primerljivo ali boljše raven socialne varnosti ali pa bo stopnja vaše socialne zaščite ogrožena?

Zaposlovanje v javnem sektorju

Zaposlitve v javnem sektorju so načeloma prav tako na voljo vsem državljanom EU, vendar se lahko od njih zahtevajo posebne dodatne kvalifikacije. Državljeni drugih držav članic lahko oddajo prošnjo za večino zaposlitev s področja javne varnosti, javnega zdravja in izobraževanja.

V času prehodnega obdobja, ki lahko traja največ 7 let po pristopu 10 držav članic v EU dne 1. maja 2004 2 in 2 držav članic dne 1. januarja 2007 3, so lahko v uporabi določeni pogoji, ki omejujejo prosto gibanje delavcev iz, v in med temi državami članicami

Te omejitve zadevajo samo prost pretok za namen nastopa dela in se lahko od države članice do države članice razlikujejo.

Državljeni vseh držav članic EU in EGP imajo prost dostop do trga dela v Sloveniji.

Slovenija od 25. maja 2006 ne uveljavlja načela vzajemnosti na področju prostega gibanja delavcev, ampak je v veljavi zakonodaja EU.

Državljeni držav članic EU in EGP za dostop na slovenski trg dela

- ne potrebujejo delovnega dovoljenja in

- lahko pod enakopravnimi pogoji kandidirajo na prosta delovna mesta v Sloveniji.

Zaradi spremljanja gibanj na slovenskem trgu dela pa je za državljane teh držav potrebno opraviti prijavo zaposlitve, ki jo delodajalec opravi s prijavo delavca v socialno zavarovanje. Pri Zavodu za zaposlovanje mora delodajalec s sedežem v UE, EGP in Švicarski konfederaciji opraviti prijavo dela z nameščenimi delavci pred začetkom izvajanja storitve v Sloveniji.

Iskanje zaposlitve

Kako najti zaposlitev

Prosta delovna mesta slovenskih delodajalcev lahko [poiščete med objavami v prostorih Zavoda RS za zaposlovanje, objavami zasebnih agencij za zaposlovanje in samih delodajalcev](#). Vsi delodajalci in agencije, ki opravljajo dejavnost zagotavljanja delavcem drugim delodajalcem, so dolžni Zavodu RS za zaposlovanje prijaviti praviloma vsa prosta delovna mesta in dela. Zato so vsa prijavljena prosta delovna mesta v državi objavljena v prostorih Zavoda RS za zaposlovanje. Na tele-tekstu TV Slovenija, spletnih straneh Zavoda in EURES spletnih straneh ter v drugih medijih pa so objavljena le tista, za katere delodajalec naroči tudi objavo pogojev za zaposlitev v sredstvih javnega obveščanja.

Veliko slovenskih podjetij svoje potrebe po novih kadrih oglašuje v [dnevnem časopisju](#), na radijskih postajah, internetu, tele-tekstu. Največ prostih delovnih mest objavijo v rednih tedenskih rubrikah večji slovenski časopisi: Delo –Borza dela, Večer, Primorske novice, Gorenjski glas in Dolenjski list. Večja podjetja iščejo nove kadre v okviru svojih spletnih predstavitvenih strani, kjer objavljajo tudi kadrovske oglase. Običajno so v teh oglasih natančneje opredeljene zahteve oziroma pogoji dela ponudnikov zaposlitve.

[Na portalih agencij za zaposlovanje](#) lahko najdete oglase delodajalcev za večino kratkotrajnih zaposlitev in del, pri specializiranih agencijah pa tudi oglase za zahtevnejša delovna mesta. Delo in usposabljanje tujih študentov organizirajo pristojne študentske organizacije, ki jih pooblasti ministrstvo, pristojno za delo.

[Posredovanje zaposlitve](#) lahko delodajalci naročijo ali Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje ali pa agenciji za zaposlovanje, ki mora imeti z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve sklenjeno koncesijsko pogodbo. Po pridobitvi dovoljenja za prebivanje v Sloveniji, se lahko prijavite tudi v evidenco brezposelnih oseb pri eni od območnih služb zavoda za zaposlovanje. S tem pridobite možnost do različnih oblik pomoči pri iskanju zaposlitve. Za posredovanje zaposlitve in dela zavod in agencija iskalcu zaposlitve ne sme zahtevati plačila.

Sodobnejšo in hitrejšo pot do zaposlitve omogoča [spletna prijava v bazo življenjepisov \(CV\)](#) s čimer postanete dosegljivi potencialnim delodajalcem. Omogočajo jo spletna stran Zavoda RS za zaposlovanje (v slovenskem jeziku), EURES spletna stran pa v vseh evropskih jezikih in v različno oblikovanih formatih. To omogočajo tudi nekatere spletne strani različnih agencij in delodajalcev. Spletne strani Zavoda RS za zaposlovanje nudijo hiter vpogled in natančne informacije o objavljenih prostih delovnih mestih, prek rubrike EURES pa tudi povezave do informacij o gibanjih na trgu dela, življenjskih in delovnih razmerah ter mobilnosti v Sloveniji in kontaktne podatke svetovalcev zaposlitve in EURES svetovalcev v Sloveniji.

Kako se prijaviti za delovno mesto

Večina delodajalcev izbere bodoče sodelavce z [zbiranjem prijav kandidatov](#). Delodajalcu v roku, ki ne more biti krajši od 5 dni od dneva objave, pošljite vlogo oziroma prijavo za prosto delovno mesto. Prijava naj bo jedrnata, tekoče berljiva, pregledna in strukturirana (uvod, jedro, zaključek).

Prijava na prosto delovno mesto običajno vsebuje:

- na vrhu dopisa: vaši kontaktni podatki (ime in priimek, naslov, telefon in e-poštni naslov), naziv in naslov delodajalca, datum,
- v uvodu: uvodni pozdrav in nagovor,
- v jedru: za katero delovno mesto se prijavljate, kje ste objavo opazili, zakaj ste za delovno mesto primerni, kaj jim lahko ponudite,
- v zaključku: vljudnosti pozdrav, podpis, navedba prilog.

Prijava napišite v slovenskem jeziku, delodajalec pa lahko zbira prijave tudi v drugem jeziku, najpogosteje v angleškem ali nemškem, kar je odvisno od zahtev delovnega okolja. Prijavi priložite vaš življenjepis, v katerem natančno popišite vaša znanja, delovne izkušnje in izobrazbo, ki je pogoj za zasedbo delovnega mesta in priložite kopije dokazil o izobraževanju.

Evropska unija je sprejela [evropski standardni CV](#) (Europass Curriculum Vitae). Navodila in ustrezna aplikacija za izdelavo življenjepisa je na razpolago v 31 jezikih na EURES spletni strani. Originalnih dokazil o izobrazbi in referenc delodajalcev ne prilagajte prijavi, temveč jih delodajalcu vročite na zaposlitvenem pogovoru.

Selitev v drugo državo

Pretok blaga in kapitala

Prosti pretok blaga je eden od temeljev evropskega enotnega trga.

Odstranitev nacionalnih ovir za prosti pretok blaga v EU je eno od načel, vsebovanih v pogodbah o ustanovitvi EU. Kljub tradicionalno protekcionističnemu izhodišču države članice EU nenehno odpravljajo omejitve in **oblikujejo "skupen" ali enoten trg**. Zaradi te zavezanosti oblikovati evropski trgovinski prostor brez meja se je ustvarilo več premoženja in nova delovna mesta, EU pa se je v globalnem smislu uveljavila poleg Združenih držav in Japonske kot udeleženska svetovne trgovine.

Kljub zavezanosti Evrope, da odpravi vse notranje trgovinske ovire, vsi gospodarski sektorji še niso usklajeni. Evropska unija se je odločila, da na evropski ravni zakonsko uredi sektorje, ki bi lahko pomenili večje tveganje za evropske državljane – kot so farmacevtski in gradbeni proizvodi. Za večino proizvodov (ki veljajo za proizvode "z manjšim tveganjem") se uporablja t. i. **načelo medsebojnega priznavanja**, kar pomeni, da se lahko da v bistvu vsak proizvod, ki je bil zakonito proizveden oziroma se trži v eni od držav članic, v prosti obtok in se z njim trguje na notranjem trgu EU.

Omejitve prostega pretoka blaga

Pogodba EU daje državam članicam pravico, da določijo omejitve za prosti pretok blaga, če vlada poseben skupen interes, kot so varovanje okolja in zdravja državljanov ali javna politika, da naštejemo samo nekatere. To na primer pomeni, da če nacionalni organi države članice menijo, da bi pomenil uvoz proizvoda potencialno tveganje za javno zdravje, moralo ali politiko, lahko zavrne ali omeji dostop tega proizvoda na svoj trg. Primeri takih proizvodov so gensko spremenjena živila ali nekateri energetske napitki.

Čeprav na splošno za nakup blaga v drugi državi članici ni omejitev, če je namenjeno osebni uporabi, pa velja vrsta evropskih omejitev za določene skupine proizvodov, kot sta alkohol in tobak.

Prosti pretok kapitala

Drug pomemben pogoj za delovanje notranjega trga je **prosti pretok kapitala**. To je ena od štirih temeljnih svoboščin, ki jih zagotavlja zakonodaja EU, in pomeni osnovo za združevanje evropskih finančnih trgov. Evropejci lahko zdaj svoj denar upravljajo in vlagajo v kateri koli državi članici EU.

Liberalizacija kapitalskih trgov je dosegla ključno točko v procesu gospodarskega in denarnega združevanja v EU. To je bil prvi korak na poti k ustanovitvi Evropske gospodarske in denarne unije in uvedbi skupne valute – eura.

Prednosti

Načelo prostega pretoka kapitala ne povečuje samo učinkovitosti finančnih trgov v Uniji, temveč prinaša državljanom EU tudi vrsto prednosti. Posamezniki lahko v EU opravljajo vrsto različnih finančnih transakcij brez večjih omejitev. Posamezniki lahko na primer z malo omejitvami

- enostavno odprejo bančni račun,
- kupijo delnice,
- vlagajo ali
- kupijo nepremičnino

v drugi državi članici. Podjetja EU lahko vlagajo v druga evropska podjetja, jih imajo v lasti in jih upravljajo.

Izjeme

V državah članicah in za tretje države se uporabljajo določene izjeme tega načela. Nanašajo se predvsem na obdavčenje, bonitetni nadzor, dejavnike javne politike, pranje denarja in denarne kazni na podlagi dogovorov v okviru skupne zunanje in varnostne politike EU.

Evropska komisija nadaljuje delo pri dokončni vzpostavitvi prostega trga za finančne storitve z uvajanjem novih strategij za finančno povezovanje, da bi državljani in podjetja lahko še enostavneje upravljali svoj denar v EU.

Iskanje nastanitve

V Sloveniji lahko izbirate med naslednjimi nastanitvami: hoteli, apartmaji, zasebne sobe, najemniška stanovanja, moteli, bungalovi, avtokampi, mladinski hoteli, dijaški in študentski domovi.

Oglasi o [nakupu](#), [prodaji](#) in [najemu](#) nepremičnine so objavljeni v dnevnem in tedenskem časopisju (Delo, Dnevnik, Večer), revijah, na spletnih straneh nepremičninskih agencij (nepremičninski Oglasi, Nepremičnine SLONEP) ter drugih tiskanih medijih.

Cene nepremičnin so odvisne od lokacije, velikosti, starosti in opremljenosti stanovanja in se nenehno spreminjajo glede na ponudbo in povpraševanja na trgu. Najvišje cene dosegajo nepremičnine v glavnem mestu države Ljubljani, Kopru ter Mariboru in Celju.

Pri nakupu in tržnem najemu nepremičnin ni nobenih omejitev ali posebnih pogojev za državljane EU in EGP, tako da lahko kupite ali najamete nepremičnino ne glede na to, od kod prihajate. Slovensko državljanstvo je pogoj le pri najemu neprofitnih stanovanj.

Za najem nepremičnine in podpis pogodbe, potrebujete le veljaven osebni dokument. Registracijo pogodbe in plačilo davčnih obveznosti opravi najemodajalec.

Iskanje izobraževalne ustanove

V Sloveniji je [mreža vrtcev in osnovnih šol](#) v lokalnem okolju dobro razvejana. Starši lahko vpišejo otroka v starosti od enega leta starosti do vstopa v šolo v javni ali zasebni vrtec, ki izvaja predšolsko vzgojo. Ker jo sofinancirajo občine, morajo starši za svojega otroka plačati v skladu s svojimi dohodki in premoženjem.

Otroci, ki so tuji državljani in prebivajo v Sloveniji, imajo pravico do obveznega osnovnošolskega izobraževanja od dopolnjenega šestega leta starosti pod enakimi pogoji kot državljani Republike Slovenije. Vpis v mednarodni osnovnošolski program, ki je namenjen učencem s tujim državljanstvom po sistemu IBO (International Baccalaureate Organization) je možen v OŠ Danile Kumar Ljubljana. Osnovnošolski program v francoščini izvaja zasebna ustanova Ecole francaise d.d. v Ljubljani. Možen je tudi vpis v zasebno Waldorfsko šolo v Ljubljani in Mariboru.

Učni jezik je slovenščina (razen na narodnostno mešanih območjih, kjer živita madžarska oziroma italijanska narodna skupnost). [Program mednarodne mature](#) izvajata pod okriljem International Baccalaureate Organisation (IBO) Gimnazija Bežigrad, Ljubljana, in II. Gimnazija Maribor, v katerih poteka izobraževanje v angleškem jeziku. Za šolanje je potrebno plačati šolnino. V Sloveniji je nekaj zasebnih šol kot so Euro šola Ljubljana, škofijska osnovna šola v Ljubljani in gimnazije - ustanoviteljice so ustanove Rimsko katoliške cerkve in Walfdorska srednja šola.

Za otroke v vrtcih ter učence osnovnih in srednjih šol, ki delujejo na območju italijanske in madžarske narodne skupnosti, je zagotovljen pouk v maternem jeziku.

V Sloveniji delujejo [štiri univerze](#): Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Univerza na Primorskem in Univerza v Novi Gorici. V okviru vseh slovenskih univerz na posameznih fakultetah poteka postopno uvajanje kreditnega sistema študija, kjer so študijski programi ovrednoteni po ECTS kreditnem sistemu. Enako se vrednoti tudi strokovne nazive, ki si jih lahko diplomanti pridobijo v javnih in številnih zasebnih višješolskih in visokošolskih strokovnih izobraževalnih ustanovah.

Seznam osnovnih in srednjih šol ter izvajalcev višješolskega strokovnega izobraževanja po posameznih krajih v Sloveniji lahko dobite na spletnih straneh Ministrstva za šolstvo in šport. Razvid izvajalcev dodiplomskega in podiplomskega univerzitetnega izobraževanja ter visokošolskega strokovnega izobraževanja je objavljen na spletni strani Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

V izbrano izobraževalno ustanovo se lahko vključite, če se [prijavite na vsakoletni Razpis za vpis za naslednje šolsko leto](#), ki ga v pomladnih mesecih objavi pristojno ministrstvo. Vse navedene možnosti veljajo tudi za vpis v oddelke za odrasle, ki jih udeleženci praviloma financirajo sami.

Uvoz lastnega osebnega avtomobila

Uvedba načela prostega pretoka oseb, ki je eden od štirih temeljev naše evropske zgradbe, je pomenila uvedbo vrste praktičnih pravil, da se zagotovi državljanom možnost, da lahko prosto in enostavno potujejo v katero koli državo članico Evropske unije. **Potovanje po EU z avtomobilom je postalo veliko manj zapleteno.** Evropska komisija je sprejela vrsto skupnih predpisov, ki urejajo medsebojno priznavanje voznških dovoljenj, veljavnost avtomobilskega zavarovanja in možnost registracije vašega avtomobila v državi gostiteljici.

Vozniško dovoljenje

Skupno voznško dovoljenje EU trenutno ne obstaja, vendar pa so države članice EU uvedle **vzorec voznškega dovoljenja Skupnosti**. Ta skupni vzorec zagotavlja, da se voznška dovoljenja, ki jih izdajo različne države EU, lahko enostavno priznajo v drugih državah članicah. Na splošno se uporablja načelo vzajemnega priznavanja. Dovoljenje se izda v skladu z nacionalno zakonodajo, vendar mora vključevati določbe o vzorcu voznškega dovoljenja Skupnosti, kot so osnovni pogoji za izdajo dovoljenja.

Starih voznških dovoljenj, izdanih pred letom 1996, ni treba zamenjati z novimi vzorcem voznškega dovoljenja Skupnosti in ostanejo veljavna, dokler ne potečejo. Če gre državljan EU živeti v drugo državo članico, mu ni treba zamenjati voznškega dovoljenja, čeprav mnogi to storijo zaradi praktičnih razlogov. Nekatero države članice tudi zahtevajo, da se v voznško dovoljenje vpišejo dodatni podatki, da se izpolnijo določene upravne zahteve.

Če vam voznško dovoljenje poteče, ga izgubite ali vam ga ukradejo, se vam lahko v državi članici, kjer običajno prebivate, izda novo v skladu z nacionalnimi pogoji. Državljan naj se obrne na pristojne organe.

Registracija avtomobila v drugi državi

Če prebivate v drugi državi članici EU in tam vozite svoj avto že več kot šest mesecev, morate avto registrirati pri organih lokalne oblasti in plačati registracijsko pristojbino države gostiteljice.

Zavarovanje avtomobila

Državljeni EU lahko zavarujejo svoj avtomobil v kateri koli državi EU, če ima izbrana zavarovalnica dovoljenje te države za izdajanje ustreznih zavarovalnih polic. Z zavarovalnico, ki ima sedež v drugi državi članici, lahko sklenete obvezno zavarovanje civilne odgovornosti samo, če so izpolnjeni določeni pogoji. Zavarovanje velja v vsej Uniji ne glede na to, kje se je zgodila nesreča.

Obdavčenje

Davek na dodano vrednost oziroma DDV za motorna vozila se ponavadi plača v državi, v kateri se vozilo kupi, pod določenimi pogoji pa v namembni državi.

Dodatne informacije o predpisih, ki se uporabljajo, če se vozilo kupi v eni državi članici, registriralo pa se bo v drugi, dobite na povezavi "Davek na motorna vozila".

Postopki registracije in pridobitve dovoljenja za prebivanje

Na naslovu, na katerem običajno živite, morate imeti bivališče prijavljeno.

Dovoljenje za prebivanje potrebujete za bivanje v Sloveniji, daljše od 3 mesecev. Zanj zaprosite pri upravni enoti, na območju katere prebivate. Izda se na podlagi veljavne osebne izkaznice ali potnega lista. V primeru načrtovane zaposlitve je potrebno predložiti potrdilo delodajalca, da vas bo zaposlil oziroma dokazilo o zaposlitvi (pogodba o zaposlitvi), v primeru študija, samozaposlitve, upokojitve pa dokazila o tem. Predložiti je potrebno tudi dokazilo o zagotovljenih sredstvih za preživljanje in o urejenem obveznem zdravstvenem zavarovanju.

Kot državljanu države članice Evropske unije **se vam lahko zavrne prebivanje v Sloveniji**, vendar le, če predstavljate nevarnost za javni red in mir ali varnost države ali če predstavljate finančno breme za državo.

Če v Sloveniji zaprosite za dovoljenje za stalno prebivanje, boste v svoji državi imeli prijavljeno stalno prebivališče še do izdaje dovoljenja za prebivanje v Sloveniji. Dovoljenje za stalno prebivanje dobite praviloma v Sloveniji na naslovu, kjer običajno prebivate.

Opomnik pred in po prihodu v novo državo

Kot državljan Evropske unije lahko v Slovenijo [vstopite z veljavno osebno izkaznico ali veljavnim potnim listom](#), ne glede na razlog oziroma namen.

Če se ne nastanite v turističnem, gostinskem ali nastanitvenem objektu (običajno privat, pri posameznikih oz. znancih), se morate sam [prijaviti pri pristojni policijski postaji v roku treh dni po prehodu državne meje](#). Če se nastanite v turističnem ali gostinskem objektu, vas je stanodajalec dolžan prijaviti policijski postaji v 12 urah po sprejemu, če pa se nastanite v nastanitvenem objektu, vas je stanodajalec dolžan prijaviti pri pristojni policijski postaji v treh dneh po sprejemu. To pomeni, da pride tujec (ali ga pripelje znanec) na pristojno policijsko postajo in prijavi svoje trenutno bivališče. Policist izpolni obrazec prijave na osnovi predložene veljavne osebne listine in osebo vnese v centralni register Ministrstva za notranje zadeve.

[Za bivanje v Sloveniji do 3 mesecev dovoljenja za prebivanje ne potrebujete](#). Le tega ne potrebujete tudi, če ste v Sloveniji zaposleni kot čezmejni delavec (kot oseba, ki dela na ozemlju ene države članice, prebiva in se tedensko vrača na ozemlje druge države članice).

Prijava prebivališča

Ko se v Sloveniji naselite na določen naslov in naselje, ste dolžni zaprositi za dovoljenje za bivanje ter prijaviti prebivališče in vsako spremembo naslova, ob odselitvi iz Slovenije pa odjavo, pri eni od upravnih enot. Mlajše od 18 let prijavijo oziroma odjavijo starši ali skrbniki ali tisti, pri katerem mlajša oseba stalno prebiva.

K vlogi za [izdajo dovoljenja za prebivanje](#) predložite dokazilo o tem, da imate pravico do prebivanja na naslovu, ki ga prijavljate npr. dokazila o lastništvu, zagotovljenem rednem dohodku, pokojnini, zaposlitvi in drugih virih za preživljanje. S prijavo prebivališča tujega državljana na osnovi dovoljenja za bivanje v Sloveniji pridobite Enotno matično številko občana (EMŠO) iz Centralnega registra prebivalstva, ki je osnova za urejanje davčnih, bančnih in drugih poslov na območju države. Več informacij o pogojih izdaje dovoljenja za prebivanje državljanov EU je na razpolago v Ministrstvu za notranje zadeve-Direktorat za migracije.

Po pridobitvi EMŠO lahko prijavo, spremembe in odjavo prebivališča opravite tudi

prek spletne storitve državnega portala e-uprava. Uradne ure upravnih enot so praviloma vsak delovni dan in prvo soboto v mesecu.

Prijava zaposlitve

Če se želite zaposliti v Sloveniji in ste državljan države članice EU, [delovnega dovoljenje ne potrebujete](#).

Posebna prijava zaposlitve na osnovi pogodbe civilnega prava ni več potrebna.

Če v Sloveniji kot napoteni delavec pravne osebe, ki ima sedež v državi članici EU,EGP ali Švicarski konfederaciji izvajate storitve, mora vaš delodajalec pred pričetkom dela posredovati Zavodu izjavo o izvajanju storitve na obrazcu ZRSZ-TUJ-5 s katerim potrjuje, da imate v državi delodajalca urejen status.

Delovni pogoji

Pregled delovnih razmer v Evropi

Kakovost dela in zaposlitve - ključno vprašanje z močnim ekonomskim in humanitarnim vplivom

Ustrezne delovne razmere so pomembne za dobro počutje evropskih delavcev. Takšne razmere:

- izboljšujejo fizično in psihično počutje Evropejcev ter
- povečujejo gospodarsko storilnost EU.

S humanitarnega vidika kakovost delovnega okolja zelo vpliva na splošno delovno in življenjsko zadovoljstvo evropskih delavcev.

Z ekonomskega vidika so visoko kakovostne delovne razmere gibalno gospodarske rasti in temelj konkurenčne sposobnosti Evropske unije. Visoka raven delovnega zadovoljstva je pomemben dejavnik za doseganje visoke storilnosti gospodarstva EU.

Zato je za Evropsko unijo ključnega pomena, da spodbuja ustvarjanje in vzdrževanje trajnostnega in prijetnega delovnega okolja, ki izboljšuje zdravje in dobro počutje evropskih delavcev ter ustvarja ustrezno ravnotežje med delovnim in prostim časom.

Izboljšanje delovnih razmer v Evropi: pomemben cilj za Evropsko unijo

Zagotovitev ugodnih delovnih razmer evropskim državljanom je prednostna naloga EU. Zato si Evropska unija skupaj z nacionalnimi vladami prizadeva zagotoviti prijetno in varno delovno okolje. Podpora državam članicam se zagotavlja z:

- izmenjavo izkušenj med različnimi državami in skupnimi ukrepi;
- določanjem minimalnih zahtev glede delovnih razmer ter varnosti in zdravja pri delu, ki se uporabljajo v vsej Evropski uniji.

Merila za kakovost dela in zaposlitve

Da bi se ustvarile trajnostne delovne razmere, je pomembno, da se določijo glavne značilnosti ugodnega delovnega okolja in s tem merila za kakovost delovnih razmer.

Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (Eurofound) s sedežem v Dublinu je agencija EU, ki zagotavlja informacije, svetovanje ter strokovno znanje in izkušnje o, kot pove že samo ime, življenjskih in delovnih

razmerah. Ta agencija je določila več meril za kakovost delovnega mesta in zaposlitve, ki vključujejo:

- zdravje in dobro počutje na delovnem mestu - to je ključno merilo, saj naj bi ustrezne delovne razmere preprečevale zdravstvene težave na delovnem mestu, zmanjševale izpostavljenost tveganju in izboljševale organizacijo dela;
- uskladitev poklicnega in zasebnega življenja - državljanom je treba zagotoviti možnost, da poiščejo ravnotežje med delovnim in prostim časom;
- razvijanje spretnosti in znanj - kakovostno delovno mesto je tisto, ki daje možnosti za usposabljanje, izboljšanje in napredovanje.

Delo Eurofounda prispeva k načrtovanju in ustvarjanju boljših življenjskih in delovnih razmer v Evropi.

Zdravje in varnost pri delu

Evropska komisija je uvedla širok obseg dejavnosti za spodbujanje zdravega delovnega okolja v državah članicah EU. Med drugim je pripravila [Strategijo Skupnosti za zdravje in varnost pri delu](#) za obdobje 2002-2006. Ta strategija je bila določena z nacionalnimi organi, socialnimi partnerji in nevladnimi organizacijami. Usmerjena je v krepitev mednarodnega sodelovanja in potrebo po odločni kulturi preprečevanja. Pripravlja se nova strategija za obdobje 2007-2012.

Cilj politike Skupnosti na področju zdravja in varnosti pri delu je dolgoročno izboljšati počutje delavcev EU. Upošteva fizične, moralne in socialne razsežnosti delovnih razmer ter nove izzive, ki jih je prinesla širitev Evropske unije na države iz srednje in vzhodne Evrope. Uvedba standardov EU za zdravje in varnost na delovnem mestu je zelo izboljšala položaj delavcev v teh državah.

Izboljšanje delovnih razmer z določitvijo minimalnih zahtev, skupnih za vse države EU

Izboljšanje življenjskih in delovnih razmer v državah članicah EU je odvisno predvsem od vzpostavitve skupnih delovnih standardov. Delovna zakonodaja in predpisi EU določajo minimalne zahteve za trajnostno delovno okolje in se zdaj uporabljajo v vseh državah članicah. Izboljšanje teh standardov je povečalo pravice delavcev in je eden od najpomembnejših dosežkov socialne politike EU.

Priznavanje diplom in kvalifikacij

Pomen preglednosti in medsebojnega priznavanja diplom kot ključno dopolnilo k prostemu gibanju delavcev

Možnost pridobitve priznanja kvalifikacij in usposobljenosti ima lahko ključno vlogo pri odločitvi o sprejetju dela v drugi državi članici EU. Zato je treba razviti evropski sistem, ki bo jamčil medsebojno priznavanje poklicne usposobljenosti v različnih državah članicah. Samo tak sistem bo preprečil, da bi nepriznavanje poklicnih kvalifikacij postalo ovira za mobilnost delavcev v EU.

Glavna načela priznavanja poklicnih kvalifikacij v EU

Temeljno načelo je, da bi moral imeti vsak državljan EU možnost prosto opravljati svoj poklic v kateri koli državi članici. Žal uresničevanje tega načela v praksi pogosto ovirajo nacionalne zahteve za dostop do določenih poklicev v državi gostiteljici.

Da bi EU odpravila te razlike, je vzpostavila [sistem priznavanja poklicnih kvalifikacij](#). Ta sistem razlikuje regulirane poklice (poklici, za katere kvalifikacije predpisuje zakon) in poklice, za katere kvalifikacije v državi članici gostiteljici niso zakonsko predpisane.

Približevanje k preglednosti kvalifikacij v Evropi

Evropska unija je sprejela pomembne ukrepe za doseg cilja doseči preglednost kvalifikacij v Evropi:

- okrepljeno sodelovanje na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja, da bi združili vse instrumente za preglednost spričeval in diplom [v enotno, uporabniku prijazno orodje](#). Sem spada na primer evropski življenjepis ali usposabljanje Europass; oblikovanje konkretnih ukrepov na področju priznavanja in kakovosti poklicnega izobraževanja in usposabljanja.

Preseganje razlik v sistemih izobraževanja in usposabljanja v EU

Sistemi izobraževanja in usposabljanja v državah članicah EU se še vedno precej razlikujejo. Širitev EU z različnimi izobraževalnimi tradicijami je to raznolikost še povečala. To zahteva določitev skupnih pravil, ki bodo zagotovila priznavanje usposobljenosti.

Da bi Evropska komisija odpravila to raznolikost nacionalnih kvalifikacijskih standardov, izobraževalnih metod in struktur usposabljanja, je predlagala vrsto [instrumentov](#) za zagotavljanje boljše preglednosti ter priznavanje kvalifikacij za akademske in poklicne namene.

1. Evropski kvalifikacijski okvir

Evropski kvalifikacijski okvir je ključna prednostna naloga Evropske komisije v procesu priznavanja poklicne usposobljenosti. Glavni cilj okvirja je ustvariti povezave med različnimi nacionalnimi sistemi ugotavljanja usposobljenosti ter zagotoviti nemoten prehod in priznanje diplom.

2. Nacionalni informacijski centri za priznavanje visokošolskih diplom (centri NARIC)

Mreža nacionalnih informacijskih centrov za priznavanje visokošolskih diplom je bila ustanovljena leta 1984 na pobudo Evropske komisije. Centri NARIC svetujejo pri priznavanju študijskih obdobj, opravljenih v tujini. Centri NARIC so v vseh državah članicah EU in v državah Evropskega gospodarskega prostora, imajo pa zelo pomembno vlogo v postopku priznavanja kvalifikacij v EU.

3. Evropski prenosno nabirni kreditni sistem (sistem ECTS)

Namen Evropskega prenosno nabirnega kreditnega sistema je omogočiti priznanje študijskih obdobj, opravljenih v tujini. Uveden je bil leta 1989, deluje pa tako, da zagotovi opis izobraževalnega programa, njegovim elementom pa dodeli kreditne točke. Je ključno dopolnilo k zelo cenjenemu programu za mobilnost študentov Erasmus.

4. Europass

Europass je instrument za zagotavljanje preglednosti poklicne usposobljenosti. Sestavlja ga pet standardiziranih dokumentov:

1. življenjepis,
2. jezikovna izkaznica,
3. priloge k spričevalu,
4. priloge k diplomi in
5. dokument o mobilnosti Europass.

V okviru sistema Europass so znanja in sposobnosti jasni in lahko razumljivi v različnih delih Evrope. V vseh državah Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora so bili ustanovljeni nacionalni centri Europass kot prva točka za stike za tiste, ki iščejo informacije o sistemu Europass.

Vrste zaposlitve

Poleg Zakona o delovnih razmerjih urejajo to področje še kolektivne pogodbe in splošni akti delodajalca. Delodajalec, ki zaposluje nove delavce, mora prosto delovno mesto oziroma vrsto dela javno objaviti. Objava mora vsebovati pogoje za opravljanje dela in rok za prijavo kandidatov, ki ne more biti krajši od pet dni. Za javno objavo se šteje tudi objava, ki jo po naročilu delodajalca izvede zavod za zaposlovanje. Pred začetkom dela delavec in delodajalec v pisni obliki skleneta pogodbo o zaposlitvi. Delavec se lahko zaposli po dopolnjeni starosti 15 let. Delovno razmerje se sklepa za določen ali nedoločen čas, za polni ali krajši od polnega delovnega časa. Delodajalec lahko v pogodbi o zaposlitvi določi poskusno dobo, ki je odvisna od stopnje izobrazbe in delovnega mesta.

Po sklenitvi pogodbe o zaposlitvi je delodajalec dolžan delavca v 8 dneh prijaviti v zdravstveno in pokojninsko-invalidsko zavarovanje. Delovno razmerje je podlaga za zdravstveno, pokojninsko in invalidsko zavarovanje ter zavarovanje za primer brezposelnosti. V roku 15 dni po nastopu dela je delodajalec dolžan izročiti fotokopijo prijavnih obrazcev za zavarovanje delavcu. Delodajalec je pravna ali fizična oseba, vpisana v ustrezen register poslovnih subjektov, ki glede na obseg poslovanja zaposluje delavce.

Slovenska zakonodaja pozna tudi več posebnih oblik zaposlovanja za enkratna, občasna ali kratkotrajna dela kot npr.: delo na podlagi pogodb civilnega prava kot sta podjemna ali avtorska pogodba in delo na podlagi napatnice študentskega servisa.

Zaposlitvene pogodbe

Vsebino pogodbe o zaposlitvi določa Zakon o delovnih razmerjih. Delodajalec delavcu izroči predlog pogodbe praviloma 3 dni pred sklenitvijo, pisno pogodbo pa ob njeni sklenitvi. Zakon o delovnih razmerjih določa obvezne sestavine pogodbe o zaposlitvi. Delodajalec in delavec pa se lahko dogovorita tudi glede drugih vprašanj, če so za delavca ugodnejši od določil v splošnih aktih delodajalca. Stranki se v pogodbi sklicujeta na veljavne zakone, kolektivne pogodbe oziroma splošne akte delodajalca.

Določila pogodbe o zaposlitvi, ki so v nasprotju s predpisi, veljavnimi kolektivnimi pogodbami ali splošnim aktom delodajalca, niso veljavna. Pogodba o zaposlitvi vsebuje:

- navedbo kolektivnih pogodb, ki zavezujejo delodajalca oziroma splošnih aktov delodajalca, ki določajo pogoje dela delavca,
- podatke o pogodbenih strankah z navedbo njunega prebivališča oziroma sedeža,
- datum in nastop dela,
- naziv delovnega mesta oziroma podatke o vrsti dela z navedbo tipičnih del in nalog
- kraj opravljanja dela; (če ni naveden se delo opravlja na sedežu delodajalca)
- čas trajanja delovnega razmerja in v primeru zaposlitve za določen čas določilo o načinu izrabe letnega dopusta
- tedensko delovno obveznost v urah, če gre za delovno razmerje s polnim ali krajšim delovnim časom,
- dnevem, tedenskem in mesečnem urniku dela
- znesku osnovne plače, o drugih sestavinah plače delavca, o plačilnem obdobju, plačilnem dnevu in o načinu izplačevanja plače,
- o trajanju in načinu izrabe letnega dopusta,
- dolžino odpovednega roka
- in druge pravice in obveznosti.

Če se spremeni naziv delovnega mesta oziroma podatki o vrsti dela, kraj opravljanja dela, trajanje pogodbe o zaposlitvi, tedenska/mesečna delovna obveznost (polni ali krajši), delodajalec odpove pogodbo o zaposlitvi in delavcu istočasno ponudi sklenitev nove pogodbe.

Zaposlitev oziroma delovno razmerje za določen čas se sklene s pogodbo o zaposlitvi za omejen čas z vnaprej določenim datumom izteka pogodbe.

Posebna pogodba o zaposlitvi se lahko sklene tudi med delavcem in delodajalcem, ki na podlagi veljavne pogodbe o koncesiji zagotavlja delavce drugemu delodajalcu (uporabniku).

Pogodba o zaposlitvi se lahko sklene za krajši od polnega delovnega časa. Delavec, ki je sklenil pogodbo o zaposlitvi za krajši delovni čas, ima pravice in obveznosti iz delovnega razmerja sorazmerno času, za katerega je sklenil delovno razmerje.

Poslovodne osebe lahko v pogodbi o zaposlitvi drugače uredijo pravice, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja v zvezi s pogoji in omejitvami delovnega razmerja za določen čas, delovnim časom, zagotavljanjem odmorov in počitkov, plačilom za delo, disciplinsko odgovornostjo in prenehanjem pogodbe o zaposlitvi.

Vsaka pogodba je sklenjena, ko jo podpišeta obe stranki: delojemalec in delodajalec.

Za delo na podlagi podjemne ali avtorske pogodbe veljajo določila civilnega prava, kjer gre za dogovor o opravljenem delu, rokih in plačilu. Sklepanje podjemne pogodbe, izplačilo na bančni račun pri eni od slovenskih bank in plačilo davčnih obveznosti je omogočeno tujcem nerezidentom na osnovi dodeljene davčne številke, ki jo tujec pridobi na davčnem uradu. Če sklenete pogodbo o izvajanju storitev v Sloveniji z nameščenimi delavci, ki so državljani držav članic EU/EGP in Švicarske konfederacije, morate pred pričetkom izvajanja storitev oddati »Prijavo izvajanja storitve« na obrazcu obr. ZRSZ-TUJ-5 na naslov: ZRSZ Centralna služba, Rožna dolina cesta IX/6, Ljubljana. Obrazec in informacije lahko dobite na spletni strani Zavoda.

Delo na podlagi napotnice študentskega servisa lahko opravljajo dijaki in študenti, ki so vpisani v katero od slovenskih izobraževalnih ustanov oz. tudi študenti in dijaki iz držav članic Evropskega gospodarskega prostora, ki pridobijo ta status na podlagi mednarodnih projektov študentske izmenjave (ERASMUS).

Posebne kategorije

V Sloveniji obstaja varstvo nekaterih kategorij delavcev in sicer varstvo žensk, varstvo delavcev zaradi nosečnosti in starševstva, varstvo delavcev, ki še niso dopolnili 18 let starosti, varstvo invalidov in varstvo starejših delavcev.

Kakršnakoli oblika diskriminacije glede na spol je prepovedana. Prosta delovna mesta ne smejo biti objavljena samo za ženske ali samo za moške, razen v primerih, ko pogoji dela zahtevajo določen spol delavca zaradi uresničevanja pravic o varovanju zdravja zaposlenih. Pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi delodajalec ne sme zahtevati podatkov, ki niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem. V delovnem okolju delavci ne smejo biti izpostavljeni spolnemu nadlegovanju. Delodajalec **ne sme delati razlik** po spolu glede plačila za enako delo in za delo enake vrednosti.

Delodajalec pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi in v času trajanja delovnega razmerja ne sme od kandidata ali delavca **zahtevati podatkov o zakonskem stanu, podatkov o nosečnosti, načrtovanju družine oziroma drugih podatkov**, če niso neposredno povezani s pogoji za zaposlitev ali že sklenjeno pogodbo o zaposlitvi. Delavka v času nosečnosti in dojenja ne sme opravljati del, ki bi lahko ogrozila njeno zdravje ali zdravje otroka.

Varstvo delavcev, ki še niso dopolnili 18 let starosti, se nanaša zlasti na prepoved opravljanja nekaterih težjih in zdravju škodljivih del, prepoved opravljanja nadurnega in nočnega dela ter na obveznost povečanja letnega dopusta za sedem delovnih dni.

Zakon zavezuje delodajalce, da zagotovijo tako **varstvo delovnih kot tudi drugih invalidov**, ko gre za zaposlovanje, usposabljanje ali preusposabljanje. Za zaposlovanje invalidov in invalidnih oseb velja kvotni sistem. Delodajalec, ki zaposluje invalide oz. invalidne osebe nad kvoto, ki velja za njegovo dejavnost, je deležen posebnih ugodnosti in spodbud. Delavcu, pri katerem je ugotovljena preostala delovna zmožnost, mora delodajalec zagotoviti opravljanje dela, ustreznega njegovi delovni zmožnosti, opravljanje dela s krajšim delovnim časom, poklicno rehabilitacijo in nadomestilo plače. Invalidu lahko delovno razmerje preneha le z njegovim soglasjem ali če mu delodajalec zagotovi

sklenitev nove pogodbe za zaposlitev za nedoločen čas na ustreznem delovnem mestu, lahko tudi pri drugem delodajalcu.

Vsi delavci, starejši od 55 let, uživajo posebno varstvo. Starejši delavec ima pravico, da začne delati s krajšim delovnim časom, če se delno upokoji. Delodajalec mu brez delavčevega pisnega soglasja ne sme odrediti nadurnega ali nočnega dela.

Če so pravice iz delovnega razmerja kršene, lahko obvestite inšpektorat za delo, izpolnitev obveznosti in odpravo kršitev pa lahko od delodajalca hkrati uveljavite v sodnem postopku.

Samozaposlitev

Slovenski Zakon o gospodarskih družbah omogoča ustanovitev osebne gospodarske družbe v dveh pravnih oblikah in sicer: družba z neomejeno odgovornostjo (d.n.o.) in samostojni podjetnik posameznik (s.p.). Kot podjetnik glede na izbrano obliko prevzimate jamstva za obveznosti iz poslovanja z vsem svojim premoženjem (tudi osebnim) in obveznost vstopa podjetnika v socialno zavarovanje.

Podjetnik lahko začne opravljati dejavnost, ko se registrira kot gospodarski subjekt in izpolni posebne pogoje, ki se razlikujejo glede na dejavnost. To pomeni, da lahko podjetnik začne opravljati obrtne dejavnosti po pridobitvi obrtnega dovoljenja.

Informacijsko podporo bodočemu samostojnemu podjetniku, ki omogoča v najkrajšem možnem času pridobiti možnost izvajanja dejavnosti, zagotavlja [e-VEM \(Vse na enem mestu\), državni portal za poslovne subjekte](#). Tuji državljan, ki v Sloveniji nima stalnega ali začasnega bivališča, mora pred pričetkom opravljanja dejavnosti predhodno pridobiti EMŠO in davčno številko, na podlagi katerih lahko prijavo za vpis podjetnika v Poslovni register Slovenije zanj opravi pooblaščen zastopnik oz. svetovalec ene izmed vstopnih točk e-VEM. Vloge, ki jih bodoči podjetnik odda preko portala, morajo biti digitalno podpisane, zato je uporaba kvalificiranega digitalnega potrdila obvezna.

Portal e-VEM nudi možnost opravljanja storitev na izpisih vlog in naročil v obliki standardnih obrazcev oziroma jih izpolnjevati in posredovati ustreznim ustanovam elektronsko potem, ko si jih uporabniki prenesejo na svoj domači računalnik. Ti e-obrazci so:

- Pooblastilo za izvedbo postopka vpisa v Poslovni register Slovenije, s katerim lahko podjetnik (npr. tujec) pooblasti drugo fizično osebo za izvedbo postopka vpisa v PRS,
- Prijava za vpis v Poslovni register Slovenije, vpis podjetnika, vpis spremembe podatkov, izbris podjetnika,
- Pooblastilo za oddajo zahtevka za izdajo identifikacijske številke za DDV,
- Zahtevke za izdajo identifikacijske številke za DDV,
- Obrazec Obvestilo Davčni upravi RS o pričetku opravljanja dejavnosti,

- Zahteva za ugotavljanje davčne osnove z upoštevanjem normiranih odhodkov,
- Prijava podatkov samostojnega podjetnika o pokojninskem in invalidskem ter zdravstvenem zavarovanju, zavarovanju za starševsko varstvo, zavarovanju za primer brezposelnosti in o sklenitvi delovnega razmerja,
- Prijava podatkov o obveznem zdravstvenem zavarovanju otrok do 18. leta starosti,
- Naročilnica za izpis podatkov iz Poslovnega registra Slovenije,
- Prijava prostega delovnega mesta Zavodu RS za zaposlovanje.

Bodoči samostojni podjetnik posameznik lahko vse postopke registracije samostojnega podjetnika opravi tudi z osebnim obiskom ene izmed vstopnih točk, ki se nahajajo na izpostavah Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve, upravnih enotah in krajevnih uradih, Javni agenciji RS za podjetništvo in tuje investicije, Obrtni zbornici Slovenije, Gospodarski zbornici Slovenije in Davčni upravi Republike Slovenije.

Plačilo

Povprečna mesečna bruto plača za februar 2008 je bila v Sloveniji 1.325,73 € v, neto pa 864,50 € v. Plače, višje od povprečja je prejelo 36,6 % zaposlenih, največ v dejavnostih izobraževanje, zavarovalništvo, finančno posredništvo, oskrba z elektriko, plinom, vodo in javna uprava, slednja predvsem zaradi ugodnejše izobrazbene strukture zaposlenih in v rudarstvu zaradi težjih pogojev dela. Najnižje plače so bile izplačane v tekstilni industriji, gostinstvu in kmetijstvu. Nad povprečjem so bile izplačane plače le v osrednjeslovenski in obalnodraški statistični regiji, najbolj pod povprečjem pa so bile plače v koroški in pomurski statistični regiji.

Minimalna bruto plača od meseca marca 2008 dalje znaša 566,53 € bruto oziroma 410,18 € neto v in jo prejema 2,7 % zaposlenih oseb. Ob izplačilu plače mora delodajalec upoštevati minimum, določen z zakonom oziroma kolektivno pogodbo, ki neposredno zavezuje delodajalca.

Plačilo za delo po pogodbi o zaposlitvi je sestavljeno iz plače, ki je vedno v denarni obliki in morebitnih drugih vrst plačil, če je tako določeno s kolektivno pogodbo. Pri plači delodajalec upošteva tarifni razred, določen glede na zahtevnost delovnega mesta. Določen je kot večkratnik osnovnega tarifnega razreda, ki je predpisan z zakonom oziroma ustrezno kolektivno pogodbo, ki zavezuje delodajalca glede na njegovo temeljno dejavnost.

Plača je sestavljena iz osnovne plače, dela plače za delovno uspešnost in dodatkov. Sestavni del plače je tudi plačilo za poslovno uspešnost, če je le-to dogovorjeno s kolektivno pogodbo ali pogodbo o zaposlitvi.

Delavcu pripadajo **dodatki za delo v posebnih pogojih dela**, ki so odvisni od razporeditve delovnega časa: za nočno delo, za delo preko polnega delovnega časa, za delo v nedeljo, v času praznikov in prostih dni po zakonu. Dodatki se obračunavajo le za čas, ko je delavec delal v pogojih, zaradi katerih mu dodatek pripada. Poleg ostalih dodatkov delavcu pripada tudi dodatek za delovno dobo. Do sorazmernega dela plače in dodatkov so upravičeni tudi delavci, ki delajo krajši od polnega delovnega časa.

Delodajalec mora delavcu zagotoviti **povračilo stroškov** za prehrano med delom, za prevoz na delo in z dela ter povračilo stroškov, ki jih ima pri opravljanju določenih del in nalog na službenem potovanju. Delavcu, ki ima pravico do

letnega dopusta, mora delodajalec izplačati regres za letni dopust najmanj v višini minimalne plače.

V primeru upokojitve delavcu ob odpovedi pogodbe o zaposlitvi pripada [odpravnina](#).

Plača se plačuje za plačilna obdobja, ki ne smejo biti daljša od enega meseca na vnaprej dogovorjen dan v mesecu.

Delavec in delodajalec se v zasebnem sektorju lahko dogovorita, da ima delavec [pravico do deleža dobička](#), ki se določi na osnovi dobička v poslovnem letu.

Delež prispevkov za socialno varnost delavcev in delodajalcev je opisan v poglavju o sistemu socialne varnosti.

Delovni čas

Delovni čas je **efektivni delovni čas**, v katerem delavec dela - je na razpolago delodajalcu in izpolnjuje svoje delovne obveznosti iz pogodbe o zaposlitvi, čas 30 minutnega odmora (se všteva v delovni čas) in čas upravičenih odsotnosti z dela.

Polni delovni čas je določen tedensko in običajno traja 40 ur na teden, lahko je krajši, vendar ne manj kot 36 ur na teden. Za delovna mesta, pri katerih obstajajo večje nevarnosti za poškodbe ali zdravstvene okvare, lahko polni delovni čas traja manj kot 36 ur na teden. Polni delovni čas ne sme biti razporejen na manj kot štiri dni v tednu.

Delodajalec mora delavcu vnaprej pisno odrediti **delo nad polnim časom** (nadurno delo) in ga tudi ustrezno plačati. Pri tem je omejen na največ 8 ur tedensko, 20 ur mesečno, oziroma 170 ur letno. Izjemoma je s soglasjem delavca dovoljena prekoračitev na 230 ur letno v določenih dejavnostih npr. zdravstvo, vendar mora biti to dogovorjeno v kolektivni pogodbi za dejavnost oz. v poklicni kolektivni pogodbi. Pomembno je tudi to, da je delodajalec dolžan delavcu organizirati izvajanje v skladu s tedenskimi in mesečnimi omejitvami in zagotoviti poleg dnevnega še obvezni tedenski počitek, ki znaša enkrat v tednu najmanj 24 ur. Zakon določa tudi obvezni počitek med dvema delovnima dnevoma, in sicer 12 ur v obdobju 24 ur.

Delavcu za nadurno delo in **delo v času, ki je za delavca manj ugoden** (nočno delo, delo v dela prostih in prazničnih dneh) pripada poseben dodatek. Dodatki se obračunavajo le za čas, ko je delavec delal v pogojih, zaradi katerih mu dodatek pripada, njihovo višino pa določa kolektivna pogodba na ravni dejavnosti. Tako na primer kolektivna pogodba dejavnosti gostinstva in turizma Slovenije določa, da pripada delavcu 30-odstotni dodatek za nadurno delo. Pri tem je osnova za izračun dodatkov osnovna plača delavca za polni delovni čas oziroma ustrezna urna postavka.

Določenim zaščitnim kategorijam delavcev (nosečnicam, starejšim delavcem, delavcem na posebej nevarnih delovnih mestih,...) delodajalec nadurnega dela ne sme odrediti. Pri neenakomerni razporeditvi ter začasni prerazporeditvi polnega delovnega časa delovni čas ne sme trajati več kot 56 ur na teden in ne sme biti daljši od šest mesecev.

Nočno delo je delo v času med 23. in 6.uro naslednjega dne. Če je z razporeditvijo delovnega časa določena nočna delovna izmena, zajema nočno delo osem nepretrganih ur v času med 22. in 7. uro naslednjega dne. Delovni čas nočnega delavca v obdobju štirih mesecev ne sme trajati povprečno več kot osem ur na dan. Posebej je urejeno nočno delo žensk v predelovalni industriji, prepovedano pa nočno delo mladoletnih delavcev ter nosečnic in doječih mater.

Vse v nasprotju z navedenim je za delodajalca kaznivo, za presojo tega pa je pristojen pristojni sindikat ali Inšpektorat za delo.

Dopust (letni dopust, starševski dopust itd.)

Zakon o delovnih razmerjih določa, da ima delavec v posameznem koledarskem letu **pravico do letnega dopusta, ki ne more biti krajši kot štiri tedne**, ne glede na to, ali dela polni delovni čas ali krajši delovni čas od polnega. Minimalno število dni dopusta je odvisno od razporeditve delovnih dni v tednu posameznega delavca. Tako na primer velja, da pripada delavcu minimalno 20 dni letnega dopusta, če dela pet dni na teden (štirje tedni krat pet dni), 24 dni letnega dopusta v primeru šestdnevnega delovnega tedna, (štirje tedni krat šest dni) oziroma 16 dni v primeru štiridnevne razporeditve delovne obveznosti in tako dalje.

Starost, invalidnost, otroci, telesna okvara delavca ter nega prizadetega otroka so okoliščine, ki so podlaga za pridobitev **dodatnih dni letnega dopusta**. Do dodatnih dni so delavci upravičeni tudi na podlagi kriterijev, določenih v kolektivnih pogodbah ali splošnih aktih delodajalca. Pri tem velja poudariti, da je določilo o letnem dopustu oziroma o načinu določanja letnega dopusta tudi ena od bistvenih sestavin pogodbe o zaposlitvi, glede katere se stranki pogodbe o zaposlitvi lahko sklicujeta na veljavne zakone, kolektivne pogodbe oziroma splošne akte delodajalca.

Delavec, ki sklene pogodbo o zaposlitvi za krajši delovni čas, ima enake pogodbene in druge pravice in obveznosti iz delovnega razmerja kot delavec, ki dela polni delovni čas, vendar jih uveljavlja sorazmerno času, za katerega je sklenil delovno razmerje.

Vsakemu delavcu, ki ima pravico do letnega dopusta, je delodajalec dolžan izplačati regres najmanj v višini minimalne plače. Ta pa mu pripada, ko mu preteče čas šestih mesecev nepretrganega delovnega razmerja, ne glede na to, ali dela polni ali krajši delovni čas. Če ima delavec pravico le do sorazmernega dela letnega dopusta, torej če v koledarskem letu, v katerem je sklenil delovno razmerje, ni pridobil pravice do celotnega letnega dopusta ali če mu preneha delovno razmerje pred potekom roka, po preteku katerega bi pridobil pravico do celotnega letnega dopusta, ali če mu delovno razmerje v tekočem koledarskem letu preneha pred 1. julijem, ima pravico le do sorazmernega dela regresa - dvanajstine regresa za vsak mesec dela.

Delodajalec je dolžan delavcu zagotoviti izrabo letnega dopusta do konca tekočega koledarskega leta. Delavec mora do konca tekočega koledarskega leta izrabiti najmanj dva tedna letnega dopusta, preostanek pa v dogovoru z

delodajalcem do 30. junija naslednjega leta.

Državni prazniki v Republiki Sloveniji so dela prosti dnevi in so v letu 2008:

1. in 2. januar	Novo leto
8. februar	Slovenski kulturni praznik – Prešernov dan
24. marec	Velikonočni ponedeljek
27. april	Dan upora proti okupatorju
1. in 2. maj	Praznik dela
25. junij	Dan državnosti
15. avgust	Marijino vnebovzetje
31. oktober	Dan reformacije
1. november	Dan spomina na mrtve
25. december	Božič
26. december	Dan samostojnosti

Odsotnosti z dela

Delavec ima pravico do plačane odsotnosti z dela **zaradi osebnih okoliščin** (lastne poroke, smrti zakonca, otroka, staršev, hujše nesreče) največ sedem delovnih dni v posameznem koledarskem letu.

Delavec je upravičeno odsoten z dela v primerih **začasne nezmožnosti za delo** zaradi bolezni ali poškodbe, zaradi **darovanja krvi** ali **opravljanja drugih obveznosti** kot so vojaške vaje, sodnik porotnik ipd.

Delavec, **ki se izobražuje, izpopolnjuje ali usposablja**, ima pravico do odsotnosti z dela zaradi priprave oziroma opravljanja izpitov. Če s kolektivno pogodbo, pogodbo o zaposlitvi ali posebno pogodbo o izobraževanju ni drugače določeno, ima delavec pravico do plačane odsotnosti z dela ob dnevih, ko prvič opravlja izpite.

Starševski dopust je opisan v poglavju Družina in materinstvo.

Za odpravo kršitev s strani delodajalca pri uveljavljanju pravic je pristojna inšpekcija dela.

Prenehanje zaposlitve

Načini prenehanja pogodbe o zaposlitvi so različni, kar je odvisno od tega, ali gre za pogodbo o zaposlitvi za določen ali nedoločen čas, sporazumno razveljavitev ali odpoved.

Pogodba o zaposlitvi, sklenjena za določen čas, **preneha veljati** brez odpovednega roka s potekom časa, za katerega je bila sklenjena.

Pogodbo o zaposlitvi lahko stranki kadarkoli razveljavita s pisnim **sporazumom ali z odpovedjo ene od pogodbenih strank**. Odpoved pogodbe o zaposlitvi je lahko redna ali izredna. Pogodba o zaposlitvi preneha veljati s pisnim sporazumom, sklepom ali odločbo, ki mora vsebovati napotek glede uveljavljanja pravic iz naslova zavarovanja za primer brezposelnosti.

Redna odpoved

Pogodbeni stranki odpovesta pogodbo o zaposlitvi z zakonsko določenim odpovednim rokom. Razlogi za odpoved **s strani delodajalca** so lahko: sprememba naziva delovnega mesta ali vrste del, spremembe kraja opravljanja del in nalog, tedenske delovne obveznosti in urnika izvajanja del in nalog, prenehanje potreb iz poslovnega razloga in nedoseganja pričakovanih delovnih rezultatov.

Pogodbeni stranki se lahko sporazumeta o prenehanju pogodbe o zaposlitvi brez odpovednega roka. Če delodajalec redno odpove pogodbo o zaposlitvi zaradi spremembe pogojev za zaposlitev, mora delavcu ponuditi novo pogodbo o zaposlitvi.

Izredna odpoved

Delodajalec lahko delavcu izredno odpove pogodbo o zaposlitvi, če delavec krši pogodbeno obveznost in ima kršitev vse znake kaznivega dejanja, če delavec naklepoma ali iz hude malomarnosti huje krši pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja, če delavec pet dni zaporedoma ne pride na delo in izostanka ne opraviči, če delavec ne opravi uspešno poskusnega dela, oziroma če delavec v času odsotnosti z dela zaradi bolezni ali poškodbe ne spoštuje navodil pristojnega zdravnika.

Delavec lahko izredno odpove pogodbo o zaposlitvi, če mu delodajalec več kot dva meseca ni zagotavljal dela in mu tudi ni izplačal plačila za delo, kadar delavcu

ni bilo omogočeno delo zaradi prepovedi opravljanja procesa s strani inšpekcije ter kadar delodajalec ni zagotavljal varnosti in zdravja delavcev pri delu oziroma ni zagotavljal enake obravnave glede na spol.

Če odpoveduje pogodbo o zaposlitvi delavec, je odpovedni rok 30 dni. S pogodbo o zaposlitvi ali kolektivno pogodbo je lahko dogovorjen daljši odpovedni rok, vendar ne daljši kot 150 dni. Če odpoveduje pogodbo o zaposlitvi delodajalec, je odpovedni rok odvisen od razloga odpovedi ter delovne dobe delavca pri delodajalcu. **Minimalni odpovedni rok je 30 najdaljši pa 150 dni.**

Če so delavcu kršene njegove pravice iz delovnega razmerja, se lahko pritoži pri inšpekciji dela oziroma pri delovnem in socialnem sodišču.

Zastopanje delavcev

Delavci lahko zastopajo svoje interese preko predstavnikov v svetu delavcev, v nadzornem svetu in preko sindikalnih zaupnikov.

Svet delavcev se oblikuje, če je v podjetju zaposlenih več kot 20 delavcev. Njegova vloga je, da sprejema predloge in pobude delavcev, ki se upoštevajo pri dogovarjanju z delodajalcem. Pomaga tudi pri vključevanju v delo invalidom, starejšim in drugim, ki jim je zagotovljeno posebno varstvo. V primeru, da se vprašanja delavca nanašajo na njegovo delovno mesto ali organizacijsko enoto, mora delodajalec odgovoriti v 30 dneh. Delavec mora biti obveščen o spremembah na svojem delovnem mestu. Delodajalec mora svet delavcev obveščati o gospodarskem položaju družbe, spremembi dejavnosti, spremembi tehnologije itd.

Člani nadzornega sveta, ki so predstavniki delavcev, zastopajo interese vseh delavcev v okviru pooblastil, ki jih ima nadzorni svet. Število predstavnikov delavcev v nadzornem svetu se določi s statutom družbe.

Delodajalec sindikatu zagotovi pogoje za hitro in učinkovito opravljanje sindikalnih dejavnosti v skladu s predpisi, s katerimi se varujejo pravice in interesi delavcev ter omogoči dostop do podatkov, ki so potrebni pri opravljanju sindikalne dejavnosti. Vloga sindikata je predvsem posvetovalna, če pride do odpuščanja delavcev, stečaja ali likvidacije ter v disciplinskih postopkih zoper delavca. Sindikat poda delodajalcu tudi mnenje o splošnih organizacijskih in drugih aktih.

Sindikat, ki ima člane zaposlene pri določenem delodajalcu, lahko imenuje ali izvoli **sindikalnega zaupnika**, ki ga bo zastopal pri delodajalcu. Če zaupnik ni določen, zastopa sindikat njegov predsednik.

Delovna nesoglasja – stavke

Stavka je organizirana prekinitvev dela delavcev za uresničevanje ekonomskih in socialnih pravic ter interesov iz dela. Delavec se prosto odloči o svoji udeležbi v stavki. Z njo uveljavlja temeljne pravice iz delovnega razmerja. Stavka se lahko organizira v podjetju, v organizaciji, pri delodajalcu, v panogi, dejavnosti ali kot splošna stavka. Materialno nadomestilo med stavko se lahko uveljavi le, če je to predvideno s kolektivno pogodbo ali s splošnim aktom.

Sklep o začetku stavke delavcev lahko sprejme večina delavcev ali sindikat. Sklep o začetku splošne stavke delavcev pa sprejme najvišji organ sindikatov v republiki. S sklepom o začetku stavke se določijo zahteve delavcev, čas, ko se začne stavka, kraj zbiranja udeležencev stavke. Oblikuje se organ, ki zastopa interese delavcev in v njihovem imenu vodi stavko – stavkovni odbor. Stavkovni odbor mora napovedati stavko najpozneje pet dni pred dnevom, določenim za njen začetek.

Stavka mora biti organizirana in vodena na način, ki ne ogroža varnosti in zdravja ljudi in premoženja ter omogoča nadaljevanje dela po končani stavki. Stavkovni odbor in delavci, ki sodelujejo v stavki, ne smejo delavcem, ki ne sodelujejo v njej, preprečevati, da bi delali. Stavka se konča s sporazumom tistih, ki so sprejeli sklep o stavki in organov, ki jim je bil ta sklep poslan, ali s sklepom sindikata oziroma delavcev, ki so sprejeli sklep o začetku stavke.

Organiziranje stavke oziroma udeležba v njej, ne pomeni kršitve delovne obveznosti in ne sme biti podlaga za začetek postopka za ugotavljanje disciplinske in materialne odgovornosti delavca ter ne sme imeti za posledico prenehanja delovnega razmerja delavca.

Poklicno usposabljanje

Poklicno izobraževanje in usposabljanje - boljše možnosti za pridobitev zaposlitve

Izraz Poklicno izobraževanje in usposabljanje se nanaša na praktične dejavnosti in programe, povezane z določenim poklicem, katerih namen je pripraviti udeležence na njihov bodoči poklic. Poklicno usposabljanje je glavno sredstvo za priznavanje poklicnih kvalifikacij in izboljšanje možnosti za pridobitev zaposlitve. Zato je ključnega pomena, da se sistemi poklicnega usposabljanja v Evropi odzovejo na potrebe državljanov in trga dela, da se zagotovi lažji dostop do zaposlitve.

Poklicno izobraževanje in usposabljanje je bistveni sestavni del politike EU že od same ustanovitve Evropske skupnosti. Je tudi ključni element tako imenovane **Lizbonske strategije EU**, katere cilj je, da Evropa postane najbolj konkurenčna, dinamična ter na znanju temelječa družba na svetu. Leta 2002 je Evropski svet znova potrdil to ključno nalogo in določil še en ambiciozen cilj - da postaneta evropsko izobraževanje in usposabljanje do leta 2010 svetovno priznana - tako, da je podprl več svetovnih pobud, zlasti pa s krepitvijo sodelovanja na področju poklicnega usposabljanja.

Pobude EU za krepitev sodelovanja na področju poklicnega usposabljanja

Evropska unija pri svojem prizadevanju za spodbujanje sodelovalnega pristopa na področju razvoja sistemov poklicnega usposabljanja v Evropi uporablja mnogo instrumentov ter izvaja **vrsto programov in pobud**.

1. Socrates

Program Socrates se zavzema za evropsko **sodelovanje na vseh izobraževalnih področjih**. To sodelovanje poteka v različnih oblikah:

1. mobilnost (gibanje po Evropi),
2. organiziranje skupnih projektov,
3. vzpostavljanje evropskih mrež (širjenje zamisli in dobre prakse) ter
4. izvajanje študij in primerjalnih analiz.

V praksi program Socrates zagotavlja ljudem pomoč za študij, poučevanje, opravljanje prakse ali udeležbo v programu usposabljanja v drugi državi. Zagotavlja pomoč izobraževalnim ustanovam pri organiziranju projektov

poučevanja in izmenjavi izkušenj. Združenjem in nevladnim organizacijam pomaga organizirati dejavnosti o izobraževalnih temah itd.

2. Leonardo da Vinci

Eden od najpomembnejši ciljev programa Leonardo da Vinci, ki je bil sprejet leta 1994, je izvajanje politike EU za usposabljanje. Je eden od najpomembnejših instrumentov, ki podpira nadnacionalno mobilnost v Evropi ter zagotavlja sredstva za javne in zasebne organizacije, ki se ukvarjajo z vprašanji usposabljanja. Program Leonardo med drugim podpira tudi [projekte, povezane z izvajanjem prakse, in izmenjevalne projekte ter študijske obiske in naddržavne mreže](#).

Izobraževanje odraslih in vseživljenjsko učenje v Evropi

Vseživljenjsko učenje je proces, ki vključuje [vse oblike izobraževanja - formalne, priložnostne in neformalne - ter traja od predšolske dobe in vse do obdobja po upokojitvi](#). Namenjen je vsem, ki želijo razvijati in ohranjati svoje ključne sposobnosti vse življenje, ter za okrepitev samozavesti državljanov za prosto gibanje med zaposlitvami, regijami in državami. Vseživljenjsko učenje je tudi temeljni element prej omenjene Lizbonske strategije, saj je bistven za samorazvoj ter povečanje konkurenčnosti in zaposljivosti. EU je sprejela več instrumentov za spodbujanje izobraževanja odraslih v Evropi.

Evropski prostor vseživljenjskega učenja

Da bi postalo vseživljenjsko učenje stvarnost v Evropi, si je Evropska komisija zastavila cilj ustvariti evropski prostor vseživljenjskega učenja. V tem okviru se je Komisija usmerila v prepoznavanje potreb učencev in trga dela, da bi se povečala dostopnost izobraževanja in nato oblikovalo partnerstvo med javnimi upravami, ponudniki izobraževalnih storitev in civilno družbo.

Pobuda EU temelji na cilju zagotavljanja osnovna znanja - s krepitvijo storitev svetovanja in obveščanja na evropski ravni ter s priznavanjem vseh oblik učenja, vključno s formalnim, priložnostnim in neformalnim usposabljanjem.

[Grundtvig](#) je eden od projektov izobraževalnega programa EU Socrates, katerega cilj je predvsem izboljšati kakovost poklicnega izobraževanja odraslih. Prizadeva si tudi za spodbujanje izmenjav in sodelovanja, ki državljanom EU zagotavljajo možnosti in dostop do vseživljenjskega učenja.

Organizacije EU, ki spodbujajo poklicno izobraževanje v Evropi

Da bi EU spodbujala sodelovanje in izmenjavo na področju poklicnega usposabljanja, je ustanovila specializirane organizacije, ki delujejo na področju poklicnega usposabljanja.

Evropski center za razvoj poklicnega usposabljanja (CEDEFOP - Centre Européen pour le Développement de la Formation Professionnelle) je bil ustanovljen leta 1975 kot specializirana agencija EU za spodbujanje in razvoj poklicnega izobraževanja in usposabljanja v Evropi. Sedež ima v Solunu v Grčiji. Opravlja raziskovalno delo in analize na področju poklicnega usposabljanja, svoja spoznanja pa posreduje različnim evropskim partnerjem, kot so podobne raziskovalne ustanove, univerze ali ustanove za usposabljanje.

Evropska fundacija za usposabljanje je bila ustanovljena leta 1995 in tesno sodeluje s Centrom CEDEFOP. Njena naloga je podpirati države partnerice (zunaj Evrope), da posodobijo in razvijejo svoje sisteme poklicnega usposabljanja.

Življenjski pogoji

Pregled življenjskih pogojev v Evropi

Kakovost življenja - na vrhu agende EU o socialni politiki

Ustrezne življenjske razmere so odvisne od različnih dejavnikov, kot so kakovostne zdravstvene storitve, možnosti za izobraževanje in usposabljanje ali dobra prometna infrastruktura, da naštejemo samo nekatere vidike, ki vplivajo na vsakodnevno življenje in delo državljanov. Evropska unija si je zastavila cilj stalno izboljševati kakovost življenja v vseh svojih državah članicah in upoštevati nove izzive sodobne Evrope, kot so socialno izključene osebe ali staranje prebivalstva.

Zaposlovanje v Evropi

Boljše zaposlitvene možnosti v Evropi so ključna prednostna naloga Evropske komisije. Da bi se rešil problem brezposelnosti ter povečala mobilnost med zaposlitvami in regijami, se na ravni EU razvijajo in izvajajo številne pobude v podporo evropski strategiji zaposlovanja. Sem spadata mreža evropskih služb za zaposlovanje - EURES in prihodnji program **PROGRESS** (2007-2013). Slednji bo nadomestil vse obstoječe programe Skupnosti in proračunske postavke na področju zaposlovanja, socialne vključitve in socialnega varstva, delovnih razmer, enakosti spolov in protidiskriminacije.

Zdravje in zdravstveno varstvo v Evropski uniji

Zdravje je dragocena vrednota, ki vpliva na vsakodnevno življenje ljudi in je zato pomembna prednostna skrb vseh Evropejcev. Zdravo okolje je bistveno za naš osebni in poklicni razvoj in državljani EU so vedno bolj zahtevni glede varnosti in zdravja pri delu ter zagotavljanja visoko kakovostnih zdravstvenih storitev. Ko potujejo po Evropski uniji, zahtevajo hiter in enostaven dostop do zdravniške oskrbe. Cilj zdravstvenih politik EU je, da se odzovejo na te potrebe.

Evropska komisija je razvila usklajen pristop do zdravstvene politike in začela izvajati vrsto pobud, ki dopolnjujejo ukrepe nacionalnih organov. Skupni ukrepi in cilji Unije so vključeni v zdravstvene programe in strategije EU.

Cilj zdajšnjega **Programa EU za javno zdravje** je povečati zmožnost EU, da se odzove na čezmejne grožnje za zdravje, ter izboljšati obveščenost in poznavanje najnovejšega razvoja dogodkov na področju javnega zdravja. Na področju zdravstvenega varstva in varstva potrošnikov je bila oblikovana nova strategija,

ki še naprej poudarja potrebo po izboljšanju zdravstvene varnosti državljanov in širjenju zdravstvenih spoznanj.

Izobraževanje v EU

Izobraževanje v Evropi ima globoke korenine in je zelo raznoliko. Ministri za šolstvo so se že leta 1976 odločili, da vzpostavijo informacijsko omrežje za boljše poznavanje izobraževalnih politik in sistemov v tedanji devetčlanski Evropski uniji. To je izražalo načelo, da bi bilo treba v celoti upoštevati posebne značilnosti izobraževalnih sistemov v posameznih državah članicah ter hkrati izboljšati usklajenost vzajemnega delovanja sistemov izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja. Informacijsko omrežje o izobraževanju **Eurydice** je bilo formalno vzpostavljeno leta 1980.

Leta 1986 se je pozornost preusmerila od izmenjave informacij k izmenjavi študentov z uvedbo **programa Erasmus**, ki se pogosto navaja kot ena najuspešnejših pobud EU.

Izkušnje, ki so se zbirale četrto stoletja, so se združile in oblikovale v **program Socrates**, ki zajema vsa izobraževalna področja za vse starostne in sposobnostne stopnje.

Za lažjo uvedbo evropskega študija na univerze Komisija podpira tudi **projekt Jean Monnet**, ki ponuja pomoč za ustanovitev stolic Jeann Monnet ter uvedbo stalnih programov in modulov iz evropskega prava, evropske ekonomije, političnih študij evropske zgradbe in zgodovine evropskega združevanja. Projekt podpira tudi ustanavljanje centrov odličnosti Jean Monnet.

Transport v EU

Transport je bila ena od prvih skupnih politik tedanje Evropske skupnosti. Od leta 1958, ko je začela veljati Rimska pogodba, se transportna politika EU usmerja v odpravljanje obmejnih ovir med državami članicami, da bi se zagotovilo hitro, učinkovito in poceni premikanje oseb in blaga.

To načelo je tesno povezano z osrednjim ciljem EU, ki je postati dinamično gospodarstvo in kohezivna družba. Transportni sektor ustvari 10 odstotkov premoženja EU, merjeno z bruto domačim proizvodom (BDP), kar ustreza približno enemu bilijonu eurov letno. Zagotavlja tudi več kot deset milijonov delovnih mest.

Schengensko območje

Schengenska konvencija, ki je bila uveljavljena marca 1995, je odpravila mejne kontrole na območju držav podpisnic in vzpostavila enotno zunanjo mejo, kjer morajo pregledi potekati v skladu s skupno zbirko pravil.

Schengenski sporazum je do zdaj v celoti podpisalo trinajst držav članic EU. To so Belgija, Danska, Nemčija, Grčija, Španija, Francija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska, Finska in Švedska. Danska je sporazum podpisala, vendar se lahko sama odloči, ali bo uporabljala morebitne nove sklepe, sprejete v skladu s sporazumom, ali ne. Sporazum so podpisale tudi Islandija, Norveška in Švica, ki niso članice EU, vendar Švica predpisov še ne uporablja.

Zračni promet

Vzpostavitev enotnega evropskega trga v zračnem prometu je za potnike pomenila cenejše vozovnice ter večjo izbiro prevoznikov in storitev. EU je določila tudi vrsto pravic, da bi zagotovila pravično obravnavo letalskih potnikov.

Pravice letalskih potnikov

Kot letalski potnik imate določene pravice glede informacij o poletih in rezervacijah, poškodovani prtljagi, zamudah in odpovedanih letih, zavrtnem vkrcanju, odškodnini v primeru nesreče ali težavah pri potovanju v paketu. Te pravice se uporabljajo za redne in čarterske polete, v notranjem in mednarodnem prometu, z letališča EU ali do letališča EU z letališča zunaj EU, ki jih izvaja letalski prevoznik EU.

Železniški prevoz

Za evropski železniški transportni sistem so značilne številne ovire za interoperabilnost nacionalnih omrežij. Različne širine tirov, različni sistemi za oskrbo z električnim tokom in velike razlike v organizaciji sistemov za upravljanje železniškega prometa povzročajo velike zamude pri prečkanju mej in s tem dodatne stroške. Zato je postal železniški prevoz v zadnjem času manj konkurenčen kot na primer prevoz po cesti.

Za odpravo obstoječih težav je Evropska skupnost v okviru svoje skupne transportne politike sprejela zakonodajo, da bi pripravila pot za postopno vzpostavitev integriranega evropskega železniškega območja, tako pravno kot tehnično.

Velika finančna podpora se namenja transevropskim projektom, kot so železniška povezava od Lyona do poljske meje z Ukrajino, od Berlina do Palerma, od Pariza do Bratislave in od Varšave do Helsinkov. Nove mednarodne povezave za visoke

hitrosti se razvijajo na relaciji Pariz-Bruselj-Köln-Amsterdam ter prek jugozahodne Evrope od Lizbone do Bordeauxa.

Politični, upravni in pravni sistem

Politični sistem

Slovenija je demokratična republika. Njena ustavna ureditev temelji na parlamentarni obliki državne oblasti, ki se deli na zakonodajno, izvršilno in sodno. Najvišja predstavniška in zakonodajna institucija je **državni zbor (parlament)**. V Sloveniji parlament sestavljata Državni zbor in Državni svet. Državni zbor je predstavnik vseh državljanov. Šteje 90 poslancev, ki so izvoljeni s tajnim glasovanjem neposredno na podlagi splošne in enake volilne pravice. Mandatna doba državnega zbora in poslancev je štiri leta. Posebne družbene interese zastopa 40 članski **Državni svet**, ki pri sprejemanju zakonov le sodeluje.

Predsednik republike je izvoljen za obdobje petih let na neposrednih volitvah, ki jih razpiše državni zbor.

Parlamentarne stranke v Sloveniji so: Slovenska demokratska stranka (SDS), Liberalna demokracija Slovenije (LDS), Socialni demokrati (SD), Nova Slovenija - Krščanska ljudska stranka (NSi), Slovenska ljudska stranka (SLS), Slovenska nacionalna stranka (SNS), Demokratična stranka upokojencev Slovenije (DeSUS).

Vlada RS je organ izvršilne oblasti in hkrati najvišji organ državne uprave. Sestavljajo jo predsednik in ministri. Vlada izdaja predpise in sprejema pravne, politične, ekonomske, finančne, organizacijske in druge ukrepe. Predsednika vlade izvoli s tajnim glasovanjem državni zbor z večino glasov vseh poslancev. Na predlog predsednika vlade državni zbor imenuje ministre.

Upravni sistem

Uprava izvršuje zakone, druge predpise in akte državnega zbora, akte vlade ter izdaja upravne in druge akte. Med njimi so najpomembnejše odločbe, zoper katere ima stranka vedno možnost pritožbe. Vsaka odločba upravnega organa mora imeti pravni pouk, v katerem je navedeno, kje in v kakšnem roku se stranka lahko pritoži.

Uprava je organizirana po resorjih, torej po ministrstvih. Prebivalci Slovenije uresničujejo lokalno samoupravo v občinah (205) in drugih lokalnih skupnostih.

Pravni sistem

Sodišča se delijo na sodišča splošne pristojnosti in specializirana sodišča med katere spada delovno in socialno sodišče. Splošna sodišča so organizirana na štirih ravneh in sicer:

- okrajna sodišča (za območje sodnih okrajev, to je občin in jih je 44);
- okrožna sodišča (za območje sodnih okrožij in jih je 11);
- višja sodišča (so 4 in sicer v Celju, Kopru, Ljubljani in Mariboru);
- vrhovno sodišče s sedežem v Ljubljani.

Okrajna in okrožna sodišča sodijo na prvi stopnji, višja pa na drugi stopnji. Najvišje sodišče v okviru sodne organizacije je **vrhovno sodišče**. Sodi tudi o pritožbah zoper odločbe v upravnih sporih, izdanih na prvi stopnji.

Ustavno sodišče je najvišji avtonomni organ sodne oblasti v Sloveniji, ki izvršuje ustavno sodno presojo zakonov in drugih pravnih aktov. Njegov položaj je poseben, saj je v razmerju do drugih državnih organov samostojno in neodvisno. Njegova naloga je skrb za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter varstvo človekovih pravic.

Stranko pred sodiščem lahko zastopa odvetnik, ki ima opravljen pravniški državni izpit. Obstaja tudi možnost brezplačne pravne pomoči, v obliki pravnega nasveta in pravnega svetovanja, ki jo izvaja Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC.

Posebna javna služba, ki jo opravljajo notarji, je **notariat**. Notarji so pooblaščen za sestavljanje verodostojnih listin o pravnih poslih, o izjavah volje itd.

Policija izvaja svojo dejavnost na območju ene ali več občin, ki se razdeljene na policijske okoliše. Delo policije poteka nepretrgoma 24 ur na dan in je dosegljiva na klicni številki 113.

Dohodki in davki

Če imate v Republiki Sloveniji stalno oziroma začasno prebivališče ali na območju države dosegate obdavčljive dohodke ali ste lastnik obdavčljivega premoženja oziroma nepremičnega premoženja ste zato **davčni zavezanec** in imate svojo davčno številko.

Vsi zaposleni in zavarovanci, ki pridobivajo dohodek iz zaposlitve, iz opravljanja kmetijske oziroma gozdarske dejavnosti, pokojnine, oddajanja premoženja ali kapitala, so **zavezanci za plačilo dohodnine**. Od osebnih prejemkov plačujejo mesečno akontacijo dohodnine, ki se obračuna pri letni odmeri dohodnine in se od nje odšteje.

Poleg dohodnine fizična oseba v Sloveniji plačuje še **davke, prispevke ter druge obvezne dajatve** kot so davek na promet nepremičnin, davek na dediščine in darila, davek od premoženja, davek na dobitke od iger na srečo, davek na motorna vozila, davek na dodano vrednost, nadomestilo za uporabo stavbnega zemljišča, okoljsko dajatev ter prispevke za socialno varnost.

Razpoložljivi **podatki o neto mesečnih plačah začetnikov in oseb s petletnimi delovnimi izkušnjami**, s polnim delovnim časom v letu 2006, ki jih povzemamo po dnevniku Finance, temeljijo pa na ponudbah delodajalcev v bazah zasebnih agencij, so za najbolj iskane poklice naslednje:

Odvetnik, sodnik	od 1.043 € za začetnika do 2.112 €
Programerji, analitiki informacijskih sistemov	od 1.200 € do 1.690 €
Inženirji strojništva, elektroinženir ipd.	od 626 € do 1.180 €
Zdravniki specialisti	od 1.170 € do 1.900 €
Carinik, tajnica, bančni uradnik pri okencu	od 543 € do 718 €
Medicinske sestre	od 501 € do 592 €
Kuharji, natakarji, prodajalci, varnostniki	od 417 € do 845 €
Zidarji, tesarji	od 417 € do 634 €
Livarji, varilci, orodjarji	od 501 € do 676 €
Vozniki težkih tovornjakov in vlačilcev	od 417 € do 1.690 €
Delavci za preprosta dela na gradbišču	od 501 € do 650 €

V začetku leta 2008 je bila uveljavljena uskladitev plač z rastjo inflacije, zato so navedeni zneski plač vsaj za 6 % višji.

Delavec v letu 2008 plačuje od mesečnih prejemkov iz delovnega razmerja 22,10 % prispevkov za socialno varnost in dohodnino. Akontacija dohodnine se tekom leta obračunava od vseh izplačil kot davčni odtegljaj v odstotku za dohodninski razred glede na vašo davčno osnovo. Sestavljajo jo dohodki in bonitete iz zaposlitve, dohodki iz kapitala (dividende), kadrovske štipendije, v primeru da presegajo znesek minimalne plače v Republiki Sloveniji in drugi dohodki, zmanjšani za splošno olajšavo, ki znaša 246,63 € mesečno ter ostale osebne olajšave (priznajo se invalidom, osebam starejšim od 65 let, dijakom ali študentom, ki prejemajo dohodke z delom preko študentskega servisa) ter olajšavo za vzdrževane družinske člane (od 181,98 € za enega, 397,81 € za dva, 709,77 € za tri vzdrževane družinske člane).

V letu 2008 znaša akontacija dohodnine 16 % za mesečno davčno osnovo do 598,96 €, 27 % za davčno osnovo od 598,96 € do 1.197,93 € in 41 % za davčno osnovo nad 1.197,93 €.

Po izteku davčnega obdobja 2008 boste iz Davčne uprave v mesecu marcu 2009 na vaš naslov prejeli predhodno izpolnjeno dohodninsko napoved na podlagi podatkov izplačevalcev vaših prihodkov. V kolikor se boste z njo strinjali, bo le ta postala odločba. Na osnovi odločbe boste morali doplačati premalo plačano dohodnino med letom ali pa vam bo Davčna uprava vrnila sredstva na vaš transakcijski račun, če ste med letom plačali preveč.

Delodajalci pri izplačilu plač plačujejo prispevke za zdravstveno, porodniško, pokojninsko in invalidsko, zaposlovanje in zavarovanje za brezposelnost ter za nesreče pri delu skupaj 16,10 %.

Delodajalci - pravne in fizične osebe, ki izplačujejo plače plačujejo tudi davek na izplačane plače. Davek se obračunava in plačuje od bruto plač po stopnjah glede na višino mesečne bruto plače zaposlenega, ki v letu 2008 presegajo 688,54 € po stopnjah 1,1 %, 2,3 % in, 4,4 % . V letu 2009 bo davek na izplačane plače ukinjen.

Davek na dodano vrednost se plačuje od prometa blaga, prometa storitev in uvoza blaga. Splošna stopnja je 20 %, nižana stopnja pa 8,5 %. Po nižani stopnji 8,5 % se obračunava in plačuje DDV od hrane, dobave vode, zdravil, knjig, vstopnin za umetniške prireditve itd.

Življenjski stroški

Največ sredstev slovensko gospodinjstvo porabi za nakup izdelkov za življenjske potrebščine (84,3 %), sledijo izdatki za stanovanje ali hišo (12,2 %), za ostale izdatke pa porabi gospodinjstvo okoli 3,5 %.

Pri življenjskih potrebščinah predstavlja največji del izdatkov stroški za transport in komunikacije (okoli 25,7 %), ki vključujejo izdatke za nakup vozil, njihovo vzdrževanje, nakup vozovnic in ostalo. Šele na drugem mestu so izdatki za hrano in brezalkoholne pijače (17,4 %). Velik delež v izdatkih predstavljajo stroški stanovanja in stanovanjske opreme (najemnine, redno vzdrževanje stanovanja, stroški elektrike, vode, plina, komunale in ostalih storitev), 25,4 %. Okoli 8 % stroškov predstavljajo stroški za rekreacijo in kulturo ter 7,6 % za obutev in obleko.

Povprečne drobnoprodajne cene nekaterih pomembnejših izdelkov v marcu 2008, znašajo: beli kruh 1,94 €/kg, goveje meso brez kosti, stegno 7,28 €/kg, navadno mleko 3,5 % maščobe 0,76 €/l, krompir 0,58 €/kg, kristalni sladkor 0,12 €/kg, dnevna tarifa električne energije 0,11 €/kWh, neosvinčeni motorni bencin 95-oct 1,08 €/l, zemeljski plin za ogrevanje 0,62 €/Sm³, prehranjevanje v restavraciji (juha, glavna jed, sladica) 7,33 €.

Nastanitev

Večina nepremičnin v Sloveniji (okoli 87,0 %) je v privatni lasti. Ko boste iskali namestitev, se lahko obrnete na zasebne agencije, ki pokrivajo območje celotne Slovenije in posredujejo pri [nakupu, oddaji ali prodaji nepremičnin ali pa sledite oglasom v tiskanih medijih in na internetu](#).

Če boste stanovanje najeli, sklenete z lastnikom stanovanja pogodbo o najemu stanovanja, ki jo je potrebno overiti pri notarju. Najemna pogodba se sklepa za nedoločen ali določen čas, ki mora biti v pogodbi jasno določen. Odpovedni rok za najemnika stanovanja je 90 dni.

[Cene nepremičnin](#) kot tudi najemnine za stanovanja so odvisne od velikosti, lege in opremljenosti stanovanja ter starosti stanovanjske enote. Cene so najvišje v Ljubljani in okolici, na Primorskem in na Gorenjskem. V ceno najemnine stanovanja navadno niso vključeni tekoči stroški stanovanja (elektrika, plin, voda, ogrevanje, telefon, odvoz smeti). Depozit se ponavadi plača v višini treh najemnin stanovanja.

Prodajne cene stanovanj v Ljubljani marec 2008 (v €/m²)

garsonjera	3.422
1 sobno	3.157
2 sobno	2.757
3 sobno	2.545

Cene stanovanj v okolici Ljubljane so nižje za več kot 20 %. Izjema so stanovanjska naselja ob glavnih avtocestnih oseh. Bistveno cenejša so tri in večsobna stanovanja.

Cene hiš v Ljubljani za m² so v povprečju približno 1.978 €, v njeni okolici pa 1.324 €. Najemnine za stanovanja v Ljubljani so v povprečju: sobe 181 €, garsonjera 417 €, enosobno stanovanje 494 €, dvosobno 727 € in trisobno 1.075 €.

Zdravstveni sistem

Osnovno zdravstveno varstvo v Sloveniji izvajajo zdravstveni domovi in lekarne. Zdravstveni dom ima organizirano preventivno zdravstveno varstvo (odraslih, otrok, mladostnikov), nujno medicinsko pomoč, patronažno varstvo, splošno medicino, zdravstveno varstvo žensk, otrok in mladine ter laboratorijsko in drugo diagnostiko. Poleg zdravstvenih domov lahko opravljajo primarno zdravstveno dejavnost tudi zasebni zdravniki, različni specialisti, terapevti in negovalci. Vsakdo si sam izbere splošnega zdravnika, zobozdravnika, ženske pa tudi ginekologa. Lekarne, kjer dobite zdravila, so običajno na isti lokaciji kot zdravstveni domovi. Zdravila brez recepta prav tako lahko kupite le v lekarnah.

Specialistična ambulantna dejavnost obsega diagnostiko, zdravljenje in medicinsko rehabilitacijo, zdravstveno nego, nastanitev in prehrano. Bolnišnice so splošne ali specialne. Bolnik se zgleda v splošni ali specialni bolnišnici na podlagi napotnice osebnega zdravnika. Najzahtevnejše ambulantno in specialistično zdravljenje opravljajo klinike in inštituti. Specialistično zdravljenje je v večini primerov brezplačno, za določene storitve pa so potrebna doplačila, zlasti pri zasebnikih.

Klicna številka za nujno zdravniško pomoč in prevoz z reševalnim vozilom je 112.

Obseg kritja zdravstvenih storitev in izvajalcev storitev javnega zdravstva letno določi ministrstvo za zdravje. Z obveznim zdravstvenim zavarovanjem je zavarovanim osebam lahko zagotovljeno plačilo zdravstvenim storitev v celoti ali pa delno, kar je odvisno od storitve. V primerih, ko ni v celoti zagotovljeno plačilo zdravstvenih storitev (npr. presaditev organov in drugi najzahtevnejši operativni posegi ali zdravljenje zmanjšane plodnosti), se stroški krijejo v določenem odstotku, o čemer je bolnik pred načrtovanim posegom obveščen.

Invalidi in osebe z nizkimi dohodki imajo posebne olajšave pri zagotavljanju plačila zdravstvenih storitev, kadar gre za nujno zdravljenje.

V Sloveniji lahko uveljavljate potrebne zdravstvene storitve z **Evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja** oziroma drugim ustreznim potrdilom ali kartico zdravstvenega zavarovanja, ki jo prejme vsakdo, ki je obvezno zdravstveno zavarovan v Sloveniji. Veljavnost kartice potrjuje vsak sam na samopostrežnih

terminalih, ki so nameščeni v zdravstvenih ustanovah. Več o tem v poglavju
Zdravstvena kartica

Izobraževalni sistem

Slovenski izobraževalni sistem omogoča v javnih in zasebnih izobraževalnih ustanovah pridobitev **osem ravni izobrazbe** (klasifikacija ISCED) in sicer:

- prvo raven, ki vključuje nepopolno nižjo stopnjo osnovnošolske izobrazbe;
- drugo raven, ki vključuje osnovnošolsko izobrazbo;
- tretjo raven, ki vključuje nižjo poklicno izobrazbo;
- četrto raven, ki vključuje srednjo poklicno izobrazbo;
- peto raven, ki vključuje srednjo splošno izobrazbo in srednjo strokovno izobrazbo;
- šesto raven, ki ima dve podravni: podraven 6/1 vključuje višjo strokovno izobrazbo, podraven 6/2 pa visokošolsko strokovno in univerzitetno izobrazbo (prva bolonjska stopnja) ter visoko strokovno izobrazbo;
- sedmo raven, ki vključuje magistrsko izobrazbo (druga bolonjska stopnja) in visokošolsko univerzitetno izobrazbo;
- in osmo raven, ki vključuje dve podravni: podraven 8/1 vključuje magisterij znanosti (prejšnji), podraven 8/2 vključuje doktorat znanosti.

Navedene ravni razvrščajo možne izobrazbene nazive starega in prenovljenega izobraževalnega sistema v enotno mednarodno klasifikacijo, ki omogoča primerljivost izobraževalnimi sistemov različnih držav.

V Sloveniji se izobraževanje financira skoraj v celoti iz državnega proračuna, manjši del tudi iz občinskih proračunov. **Država financira javne šole in zasebne šole s koncesijo**. Šolsko leto se začne po letnih počitnicah, ki trajajo do 31. avgusta, za študente do 30. septembra.

Obvezno osnovnošolsko izobraževanje je brezplačno in traja 9 let. Izvajajo ga javne in zasebne osnovne šole. V prvi razred se lahko vpisujejo otroci stari 6 let. Obdobje osnovne šole je razdeljeno na triade. Za prvo triado je značilno pisno ocenjevanje in poteka od 1. do 3. razreda. Druga triada poteka od 4. do 6. razreda. Za tretjo triado so značilni izbirni predmeti in poteka od 7. do 9. razreda. Učenci zaključijo osnovnošolsko izobraževanje, ko uspešno zaključijo 9. razred osnovne šole.

Po končani osnovni šoli skoraj 98,0 % učencev nadaljuje s **srednješolskim izobraževanjem, ki poteka v poklicnih šolah, srednjih strokovnih šolah in gimnazijah**. Vsi navedeni programi so brezplačni. Srednješolski programi trajajo od 2,5 do 5 let in omogočajo zaposlitev ali nadaljnje šolanje v višjih strokovnih šolah ali visokošolskih zavodih. Gimnazija pripravlja dijake za nadaljevanje

študija v visokem šolstvu in se konča z maturo, ki je oblika zunanjega preverjanja znanja. Šolanje na gimnaziji traja 4 leta. Razen vpisa na univerzo matura omogoča vpis tudi v programe višjega in visokošolskega strokovnega izobraževanja. Srednješolsko izobraževanje, ki daje poklicno oziroma strokovno izobrazbo, pripravlja vajence in dijake na opravljanje poklica. Izobraževanje po programih nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja se konča z zaključnim izpitom, po programih srednjega strokovnega izobraževanja pa s poklicno maturo. Uspešno izobraževanje po teh programih omogoča vključitev v programe višjega in visokošolskega strokovnega izobraževanja. Za vpis na univerzo morajo ti kandidati uspešno opraviti program maturitetnega tečaja (ki traja 1 leto in omogoča priprave na maturo) in maturo.

Izobraževanje v [višjih strokovnih šolah](#) poteka po dveletnih programih, ki so praktično naravnani in prav po tem se razlikujejo od [visokošolskega študija](#). Kar 40 % programa je namenjenega praktičnemu usposabljanju v podjetjih. Po končanem šolanju diplomanti pridobijo višjo strokovno izobrazbo.

[Slovenija ima štiri univerze](#) (Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Univerza na Primorskem in Univerza v Novi Gorici). V okviru visokošolskega izobraževanja ločimo programe za pridobitev univerzitetne izobrazbe, ki trajajo od štiri do šest let ter programe za pridobitev visoke strokovne izobrazbe, ki trajajo tri leta. Študij po prenovljenih študijskih programih v skladu z načeli Bolonjske deklaracije pa potekajo na dveh ravneh: kot univerzitetni študijski programi prve stopnje ali visokošolski strokovni študijski programi prve stopnje in programi na drugi stopnji oz. podiplomski ravni.

Osrednja ustanova za razvoj, raziskovanje in svetovanje na področju izobraževanja odraslih ter vseživljenjskega učenja je [Andragoški center Slovenije](#). Nudi informacije in svetovanje odraslim, ki bi se radi vključili v izobraževanje.

V času vajeništva in izobraževanja v srednješolskih, dodiplomskih in podiplomskih programih se lahko dijaki in študenti prijavijo na razpise štipendij, ki jih objavijo delodajalci in druge ustanove v pomladanskih mesecih v dnevnem časopisju. Zakon o štipendiranju, ki ga izvaja [Javni sklad za razvoj kadrov in štipendiranje](#), na svoji spletni strani informira o vseh možnostih, postopkih in pogojih za pridobitev državnih, kadrovskih in Zoisovih štipendij, ki so dopolnilni prejemek namenjen kritju stroškov v zvezi z izobraževanjem. Zanje lahko zaprosijo tudi dijaki in študenti iz držav članic Evropske unije, ki se na podlagi različnih programov študijskih izmenjav izobražujejo v Sloveniji vsaj en semester.

Temeljna oblika štipendiranja so **kadrovske štipendije delodajalcev**. Najnižji znesek za dijaka znaša 36 € in za študenta 54 € mesečno, z vsemi dodatki za uspeh, deficitarnost, povečane stroške zaradi prevoza ali bivanja pa ne sme preseči zneska minimalne plače.

Kulturno in družbeno življenje

Kulturno življenje v Sloveniji je zelo razgibano. Na nacionalni ravni deluje v Sloveniji **poleg dveh opernih in baletnih hiš veliko gledaliških ustanov.**

Na področju **likovne umetnosti** sta najpomembnejši Narodna galerija in Moderna galerija v Ljubljani, na področju klasične glasbe pa je najbolj znan orkester **Slovenske filharmonije.**

Slovenija ima bogato razvejano **mrežo kulturnih organizacij in društev.** Poleg tega se vsako leto v turističnih krajih Slovenije zvrsti veliko število prireditev in dogodkov. Med prireditvami so tudi zelo številne manjše lokalne prireditve z zgodbami iz vsakdanjega življenja, iz delovnih in življenjskih običajev in iz zgodovine. Med oživljanje tradicionalnih ljudskih običajev spada: jurjevanje, kurentovanje, furmanski praznik, dnevi narodnih noš, viteške grajske igre...

Slovenija je tudi dežela pevskih zborov, folklornih skupin in godb na pihala. Za ljubitelje športa so tradicionalni vsakoletni smučarski skoki in poleti ter druge smučarske tekme ter tekme na vodah.

Pri individualnih **športih** so v ospredju alpinizem, planinarjenje, smučanje, plavanje in kolesarjenje, pri skupinskih športih pa prevladujejo predvsem nogomet, rokomet, košarka in odbojka. Tako odrasli kot otroci se lahko vključijo v športna društva, kjer imajo raznovrstne **programe rekreacije.** Njihovo izgradnjo in posodobitev financira država oziroma lokalna skupnost. Veliko objektov je tudi zasebnih. V Sloveniji je tako več kot 4.700 športnih društev. Ena izmed najbolj priljubljenih oblik družinske rekreacije (zlasti od maja do novembra, ob koncih tedna) je planinarjenje in družinski izleti v okoliške kraje.

Zasebno življenje (rojstvo, poroka, smrti)

Rojstvo

V Sloveniji večina žensk rodi v porodnišnicah. Bivanje matere in otroka je v porodnišnicah v času rojstva in po rojstvu brezplačno. Rojstvo se v 15 dneh prijavi matičarju matičnega območja, kjer se je otrok rodil. Zdravstvena organizacija prijavi rojstvo s pisno prijavo, v drugih primerih pa je rojstvo prijavljeno s potrdilom zdravnika ali babice oziroma ustno z izjavo tistega, ki je prvi izvedel za otrokovo rojstvo. Če se otrok rodi v tujini, se vpiše v matični register v Republiki Sloveniji na podlagi izpiska iz matične knjige pristojnega tujega organa. Rojstvo se vpiše v rojstno matično knjigo.

Poroka

Osebi, ki nameravata civilno skleniti zakonsko zvezo, se prijavita na matičnem uradu. V prijavi oba izjavita, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za njeno veljavnost. K prijavi priložita izpisek iz matične knjige, navedbo podatkov o pričah ter v primeru mladoletnosti še dovoljenje pristojnega centra za socialno delo.

Tuji državljani morajo priložiti še potrdilo o samskem stanu, dokaz o državljanstvu (potni list) in potrdilo matične države, da ni zadržkov za sklenitev zakonske zveze. Če prenehanje morebitne prejšnje zakonske zveze ni evidentirano v uradnih evidencah, mora bodoči zakonec (tuji državljan) priložiti še dokument o prenehanju prejšnje zakonske zveze (sodba ali izpisek iz matične knjige umrlih).

V Sloveniji lahko pri upravni enoti registrirate tudi istospolno partnersko skupnost. Izvenzakonska skupnost je v Sloveniji izenačena z zakonsko.

Smrt

Smrt je potrebno v dveh dneh pisno javiti matičarju na območju, kjer je smrt nastopila. Smrt na domu, po predhodni potrditvi zdravnika, ki je smrt ugotovil, prijavijo družinski člani s katerimi je pokojnik živel. Sredstva za mrliškega oglednika ter za obdukcijo zagotovi občina.

Svojci živeči na naslovu zadnjega prebivališča umrle osebe, bodo povabljeni na sedež matičnega območja zaradi sestave osmrtnice, ki se posreduje pristojnemu sodišču zaradi uvedbe zapuščinskega postopka po umrlem.

Prevoz

Slovenija meji na Avstrijo, Italijo, Madžarsko in Hrvaško in je zaradi svoje geografske lege lahko dostopna. Prometna struktura v Sloveniji je dobro razvita. **Ceste** in oznake so solidne, ob cestah so počivališča in gostilne s prenočišči ali moteli. Ob glavnih cestah je večina črpalk odprta neprekinjeno. Če ste na cesti v težavah, lahko pokličete telefonsko številko 1987; na avtocesti so telefoni na razpolago voznikom na vsaka 2 km. Za vožnjo po avtocestah je potrebno plačati cestnino.

Slovenski letalski prevoznik Adria Airways z rednimi linijami povezuje glavna evropska mesta. Tako je Ljubljana povezana s Frankfurtom, Munchnom, Dunajem, Zurichom, Brusljem, Parizom, Londonom, Dublinom, Manchestrom, Amsterdamom, Kopenhagnom, Moskvo, Splitom, Sarajevom, Skopjem, Ohridom, Tirano, Tel Avivom, Podgorico, Prištino in Carigradom.

Večina mednarodnih poletov poteka prek Aerodroma Ljubljana -Letališča Jožeta Pučnika na Brniku, ki leži približno 25 km severno od prestolnice. Med letališčem in Ljubljano poteka redna avtobusna linija, ki traja približno 45 minut, vozovnice pa lahko kupite na postaji ali avtobusu. Vse več prometa poteka tudi prek mednarodnega Letališča Maribor, ki leži le nekaj kilometrov od Maribora in Letališča Portorož. Slednje spada med mednarodna letališča za manjša letala in je zanimivo kot izhodišče v primorski svet ob meji med Slovenijo in Hrvaško

V Slovenijo se lahko pripeljete z direktnimi vlaki iz Italije, Avstrije, Madžarske, Hrvaške, Jugoslavije in Makedonije. Sodoben in udoben vlak Intercity povezuje v Sloveniji obe največji mesti Ljubljano in Maribor, v mednarodnem prometu pa vozi na progi Zagreb-Ljubljana-Salzburg-München. Posebni vlaki vozijo potnike v zdravilišča (Atomske toplice, Laško, Vodni park Bohinj, BTC City, vodno mesto Atlantis) in v zimskem času v smučarske centre (Pohorje, Vogel, Komna, Kobla). Za prevoze v mednarodnem prometu so uporabnikom na razpolago vlaki, ki so povezani v mrežo hitrih vlakov.

Luka Koper predstavlja najkrajšo transportno pot povezovanja trgovskih središč v Srednji in Vzhodni Evropi z deželami Sredozemlja. V Sloveniji so tri marine: v Izoli, Kopru in v Portorožu. Rednega potniškega prometa po morju ni, razen linije Izola- Benetke, v času od marca do novembra.

Avtobusni promet poteka na mestni, primestni, medkrajevni in mednarodni ravni. Mestni promet je zagotovljen vse dni v letu, vendar v različnem obsegu, saj je vozni red prilagojen šolskemu koledarju in poletnim počitnicam.

Slovenci se večinoma vozijo na delo in po opravkih **z osebnimi vozili**, kar povzroča ob prometnih konicah v večjih mestih cestne zastoje. Februarja 2007 je bilo registriranih 1.060.561 motornih vozil. V Slovenijo se lahko pripeljete skozi Italijo, Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško.

Prometni predpisi so usklajeni z evropskimi standardi, vendar si je koristno zapomniti nekaj posebnosti. Motorna vozila morajo imeti vedno prižgane zasenčene luči, tudi podnevi. Meglenke so dovoljene, ko je vidljivost pod 50 m. Tujim voznikom svetujemo, naj imajo v vozilu komplet nadomestnih žarnic, ki je sicer obvezen za slovenske voznike.

Med 15. novembrom in 15. marcem – ali prej oziroma pozneje, če tako narekujejo zimske vozne razmere, kot sta sneženje in poledica – morajo imeti osebna vozila in vozila z največjo dovoljeno težo 3,5 tone zimsko opremo: zimske pnevmatike na vseh kolesih oziroma letne pnevmatike na vseh kolesih in zimske verige. V obeh primerih velja, da je najmanjša dovoljena globina profila 3 mm.

Dovoljena količina alkohola v krvi je 0,50 g/l za voznike osebnih avtomobilov in motocikliste in 0,00 g/l za poklicne voznike.

Prometne informacije za Slovenijo so 24 ur na dan dostopne na Prometno-informacijskem centru DARS-a ali na AMZS.

Socialna varnost in zavarovanja

Socialna varnost v Evropi

Socialnovarnostne razmere - ključno vprašanje za posameznike, ki uresničujejo pravico do prostega gibanja

Spoštovanje načela prostega gibanja delavcev zahteva jasno zavezanost vseh držav članic EU, da zagotovijo delavcem migrantom, ki opravljajo svoj poklic v drugi državi članici, da imajo pravico do enakih ugodnosti socialne varnosti kot lokalni delavci. Zagotavljanje socialne zaščite državljanom EU, ki delajo zunaj svoje države stalnega prebivališča, je ključno vprašanje Evropske unije.

Določbe EU o socialni varnosti zajemajo države članice Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora (Norveško, Islandijo in Lihtenštajn).

Določbe Skupnosti o socialni varnosti

Sistemi socialne varnosti v državah EU še vedno kažejo precejšnje razlike, zaradi katerih je treba uskladiti predpise o socialni varnosti. Skupna pravila, ki zagotavljajo dostop do socialnih dajatev, so pomembna, da se prepreči slabši položaj evropskih delavcev, ki uresničujejo svojo pravico do prostega gibanja.

Zasnovana so tako, da preprečujejo tveganje, da bi bili državljani EU dvakrat zavarovani ali da bi izgubili svoje ugodnosti iz socialnega zavarovanja, ko bi se preselili v drugo državo.

Čeprav ni enotnega evropskega sistema socialne varnosti, je EU sprejela skupne predpise na področju socialne zaščite. Sem spada uskladitev nacionalnih sistemov socialne varnosti brez prizadevanj za uskladitev nacionalnih predpisov. Evropska zakonodaja je določila skupna pravila in načela, ki jih morajo upoštevati nacionalni lokalni organi in ustanove socialne varnosti, ter ne nadomeščajo, temveč dopolnjujejo določbe držav članic o socialni varnosti.

Cilj skupnih določb o socialni varnosti je:

- spodbujati prosto gibanje delavcev z zagotavljanjem enake obravnave državljanov EU po različnih zakonodajah;
- zagotoviti socialno zaščito zaposlenih in samozaposlenih oseb (ter njihovih družin) v tisti državi EU, v kateri opravljajo svojo dejavnost;
- zagotoviti upoštevanje vseh dob zaposlitve in hkrati preprečiti prekrivanje sistemov socialne varnosti.

Uporaba skupnih določb

Skupni predpisi se ne uporabljajo za vse nacionalne zakonodaje o socialni varnosti. Vključene so naslednje ugodnosti:

- dajatve za materinstvo in bolezni,
- družinske dajatve,
- dajatve za nezgode na delovnem mestu,
- starostne in invalidske pokojnine,
- dajatve za preživele družinske člane,
- dajatve za brezposelnost.

Kdo ima lahko koristi od socialne zaščite v EU?

Dajatve socialne varnosti, ki so na voljo v drugih državah članicah, so predvidene v skupnih določbah EU ter se uporabljajo za naslednje skupine ljudi:

- delavce, ki so državljani države članice EU in ki so ali so bili zavarovani po zakonodaji te države članice, ter za člane njihovih družin;
- upokoјence, ki so državljani države članice EU;
- državljane tretjih držav, ki so zavarovani po zakonodaji države članice;
- osebe brez državljanstva in begunce ter njihove družine, če delajo v EU in so zavarovani po zakonodaji ene od držav članic EU.

Priključitev delavcev migrantov k nacionalnim sistemom socialne varnosti

Če državljan EU dela v drugi državi članici, je pomembno določiti, kateri nacionalni sistem socialne varnosti se zanj uporablja - ali sistem države, v kateri je zavarovan, ali države, v kateri opravlja svoj poklic. Da se prepreči, da bi imel delavec dvojno zavarovanje ali da bi bil brez socialne varnosti, je treba sprejeti določena pravila, ki določajo osnovna načela priključitve k enemu in/ali drugemu sistemu.

Prejemanje pokojnine v drugi državi članici

Državljan EU imajo pravico, da se upokoјijo v drugi državi članici. Države, v katerih je delavec plačeval pokojninske prispevke, si na podlagi dobe zaposlitve delijo sorazmerno odgovornost za plačevanje te pokojnine.

Sistem socialne varnosti v Sloveniji

Socialna varnost v Sloveniji temelji na plačevanju prispevkov, ki jih vsi zaposleni in samozaposleni plačujemo v sistem socialne varnosti. Višina prispevkov, ki jih plačuje tako delodajalec kot tudi delojemalec je določena z Zakonom o plačevanju prispevkov za socialno varnost.

Delodajalec vas je v osmih dneh od sklenitve pogodbe o zaposlitvi dolžan prijaviti v matično evidenco zavarovancev. Samostojni podjetnik sam vloži prijavo v zavarovanje kot zavezanec za prispevek, ko prične opravljati dejavnost. Matično evidenco zavezancev za prispevek in zavarovancev vodi za vse vrste zavarovanj v sistemu socialne varnosti Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Izpolnjevanje obveznosti vplačila prispevkov nadzira Agencija za javnofinančne evidence Slovenije.

Prispevke za socialno varnost kot davčni odtegljaj plačuje deloma delodajalec in tudi delavec ob izplačilu mesečne plače. Osnova je bruto plača. Stopnje prispevkov delodajalca in delavca (v oklepaju) so:

Prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje	8,85 % (15,50 %)
Prispevek za obvezno zdravstveno zavarovanje	6,56 % (6,36 %)
Prispevek za starševsko varst	0,10 % (0,10 %)
Prispevek za zaposlovanje	0,06 % (0,14 %)
Prispevek za zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni	0,53 %
Skupaj	delodajalec 16,10 % in delavec 22,10 %

V Sloveniji je mogoče za večji obseg pravic iz zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja skleniti tudi individualno ali kolektivno prostovoljno zavarovanje, ki ga omogočajo kapitalski skladi. Vstop v dodatna zavarovanja, pravice in obveznosti ter postopki za uveljavitev nadstandardnih storitev so del poslovne politike ponudnikov zavarovalnih storitev, ki imajo s strani Agencije za zavarovalni nadzor ustrezno licenco.

Zavarovanje za primer brezposelnosti

Za primer brezposelnosti se obvezno zavarujejo delavci v delovnem razmerju. Prostovoljno pa se za primer brezposelnosti lahko zavarujejo: samostojni podjetniki, samozaposlene osebe ter v določenih primerih osebe lastniki gospodarskih družb, ter slovenski državljani v delovnem razmerju z delodajalcem v tuji državi in njihovi zakonci.

Pravice iz zavarovanja za primer brezposelnosti so:

- denarno nadomestilo;
- povračilo prevoznih in selitvenih stroškov;
- pravica do obveznega zdravstvenega zavarovanja in pravica do pokojninskega in invalidskega zavarovanja v času upravičenosti do denarnega nadomestila.

Pravico do denarnega nadomestila lahko uveljavite, če ste bili pred nastankom brezposelnosti zavarovani za primer brezposelnosti in če ni na voljo ustrezne zaposlitve. Pravico ohranite, če aktivno iščete zaposlitev in ste na razpolago za zaposlitev ter če izpolnjujete druge obveznosti. Pravica do denarnega nadomestila miruje, če sklenete delovno razmerje za določen čas, krajši od 12 mesecev, če se vključite v izobraževanje preko Zavoda RS za zaposlovanje, če začnete prejemati denarno nadomestilo iz naslova starševstva, če se vključite v javna dela oz. v drugih razlogih, opredeljenih v zakonu. V primeru da odidete v drugo državo članico Evropske unije, pa imate pod določenimi pogoji pravico, da se vam nadomestilo izplačuje v času, ko v tej državi iščete službo.

Pravico do denarnega nadomestila v Sloveniji lahko uveljavite, če ste bili predhodno v zadnjih 18 mesecih zaposleni pri enem ali več delodajalcih vsaj 12 mesecev.

Če ste kot brezposelna oseba opravljali sezonsko delo po pogodbi o zaposlitvi za določen čas, imate pravico do denarnega nadomestila, če imate po preračunu ur v delovne dni s polnim delovnim časom najmanj 12 mesecev zavarovalne dobe v zadnjih 18 mesecih pred nastankom brezposelnosti.

Osnova za odmero denarnega nadomestila je povprečna mesečna plača, ki ste jo prejeli v dvanajstih mesecih pred nastankom brezposelnosti in znaša prve tri mesece prejemanja 70 %, v naslednjih mesecih pa 60 % od osnove. Določeno je tudi najvišje in najnižje denarno nadomestilo.

Čas prejemanja denarnega nadomestila je odvisen od dolžine dopolnjenega zavarovanja:

- 3 mesece za zavarovanje od 1 do 5 let,
- 6 mesecev za zavarovanje od 5 do 15 let,
- 9 mesecev za zavarovanje od 15 do 25 let,
- 12 mesecev za zavarovanje nad 25 let,
- 18 mesecev za zavarovance, starejše od 50 let in za zavarovanje nad 25 let,
- 24 mesecev za zavarovance, starejše od 55 let in za zavarovanje nad 25 let.

Denarno nadomestilo vam v primeru, da na zavodu vložite zahtevo za uveljavitev te pravice v roku 30 dni po prenehanju obveznega zavarovanja, pripada z naslednjim dnevom po prenehanju obveznega zavarovanja.

Če se zaposlite, če izpolnite pogoje za pridobitev pokojnine, če kršite v zaposlitvenem načrtu dogovorjene obveznosti, (odklonite zaposlitev ali vključitev v program aktivne politike zaposlovanja, ne iščete aktivno zaposlitve, niste na razpolago za zaposlitev, delate na črno itd.) ali če se odjavite sami oziroma vas Zavod za zaposlovanje preneha voditi v evidenci brezposelnih oseb, vam preneha pravica do denarnega nadomestila.

V času prejemanja denarnega nadomestila ste zavarovani za zdravstveno, pokojninsko in invalidsko varstvo.

Bolniško zavarovanje

V Sloveniji je zdravstveno zavarovanje obvezno in prostovoljno. Obvezno zdravstveno zavarovanje izvaja Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije. Zavarovanci v sistemu obveznega zdravstvenega zavarovanja so vse zaposlene in samozaposlene osebe in vsi upokojenci, ki prejemajo pokojnino s strani slovenskega nosilca zavarovanja. Status zavarovane osebe lahko pridobijo tudi družinski člani zavarovanca, če nimajo možnosti vstopa na drugi podlagi.

Z obveznim zdravstvenim zavarovanjem je zavarovanim osebam lahko zagotovljeno plačilo zdravstvenih storitev v celoti ali pa delno, kar je odvisno od storitve. Obvezno zdravstveno zavarovanje vključuje bolniško zavarovanje, zavarovanje za primer bolezni in poškodbe izven dela, zavarovanje za poškodbe nastale pri delu ter poklicne bolezni.

Nadomestilo za čas bolniškega staža

Če zbolite, vam bo nadomestilo plače za vašo odsotnost z dela zaradi bolezni prvih 30 dni izplačeval delodajalec iz lastnih sredstev. Delodajalcu boste predložili bolniški list, ki vam ga izda osebni zdravnik.

Po preteku prvih 30 dni nadomestilo, na podlagi mnenja osebnega zdravnika oziroma pristojne zdravniške komisije, ki deluje v okviru Zavoda za zdravstveno zavarovanje, izplačuje Zavod za zdravstveno zavarovanje. Osnova za izračun višine nadomestila je povprečna mesečna plača oziroma povprečna osnova za plačilo prispevkov v koledarskem letu pred letom, v katerem je nastala začasna zadržanost od dela.

Zavod za zdravstveno zavarovanje izplačuje nadomestilo za odsotnost z dela že od prvega dne odsotnosti z dela zaradi presaditve živega tkiva in organov v korist druge osebe, posledic dajanja krvi, nege ožjega družinskega člana, izolacije in spremstva, ki ju odredi zdravnik ter poškodb, nastalih v določenih okoliščinah. Osnova za izračun nadomestila je povprečna mesečna plača v preteklem letu za polni delovni čas.

Nadomestilo znaša:

- 100% osnove ob zadržanosti od dela zaradi poklicne bolezni, poškodbe pri delu, presaditve živega tkiva in organov v korist druge osebe, posledic dajanja krvi ter izolacije, ki jo odredi zdravnik;
- 90% osnove ob zadržanosti od dela zaradi bolezni;

- 80% osnove ob zadržanosti od dela zaradi poškodb izven dela, nege družinskega člana in spremstva, ki ga odredi zdravnik ter za usposabljanje za rehabilitacijo otroka.

Za [prostovoljno zdravstveno zavarovanje](#), ki vam omogoča pridobitev dodatnih pravic, se odločate sami. Vanj je vključena večina prebivalcev. Priporočljivo je, da se zavarujete za razliko do polne vrednosti zdravstvenih storitev, ki jih obvezno zdravstveno zavarovanje ne krije v celoti. Prostovoljno zdravstveno zavarovanje izvajajo zavarovalnice.

Družina in materinstvo

Družinski prejemki, ki jih lahko uveljavite pri centru za socialno delo so:

- starševski dodatek,
- pomoč ob rojstvu otroka,
- otroški dodatek,
- dodatek za veliko družino,
- dodatek za nego otroka in
- delno plačilo za izgubljeni dohodek.

Porodniški dopust traja skupaj 105 dni. Bodoča mati mora nastopiti porodniški dopust 28 dni pred predvidenim porodom. V tem času prejema porodniško nadomestilo. Višina nadomestila se določi na podlagi povprečnih plač prejetih v zadnjih 12 mesecih.

Oče ima pravico do **očetovskega dopusta**, ki traja 90 dni. Prvih 15 dni mora izrabiti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti, ostalega lahko izrabi v obliki polne odsotnosti z dela do 3. leta starosti otroka. Očetovsko nadomestilo za 15 dni ob rojstvu otroka znaša 100% nadomestila povprečne plače očeta. Za preostalih 75 dni pa oče ne prejema nobenega nadomestila, vendar so v času koriščenja očetovskega dopusta plačani prispevki za socialno varnost v višini minimalne plače.

Eden od staršev ima pravico do **dopusta za nego in varstvo otroka**, ki traja 260 dni neposredno po preteku porodniškega dopusta. Višina nadomestila za nego in varstvo otroka se določi na podlagi povprečnih plač, ki jih je upravičenec prejemal v zadnjih 12 mesecih. Višina nadomestila ne sme presegati 2,5 kratnika povprečne bruto plače.

Z **otroškim dodatkom** se staršem oziroma otroku zagotovi dodatni prejemek za preživljanje vzgojo in izobraževanje, ki je odvisen od dohodka na družinskega člana. Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99 % povprečne plače v RS v preteklem koledarskem letu. Višina otroškega dodatka se določi glede na uvrstitev družine v posamezni dohodkovni razred – upošteva se povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu.

Pravico do otroškega dodatka lahko uveljavljate kadar koli pri centru za socialno delo, ki je krajevno pristojen glede na otrokovo stalno bivališče. Pravica do otroškega dodatka se prizna za dobo enega leta.

Pokojnine

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Sloveniji je obvezno in enotno za vse zavarovance. S plačevanjem mesečnega prispevka od vaše plače za pokojninsko in invalidsko zavarovanje boste imeli urejeno obvezno zavarovanje. Če pa si želite zagotoviti dodatno socialno varnost v obdobju po upokojitvi, se lahko dodatno zavarujete pri pooblaščenih pokojninskih družbah, vzajemnih pokojninskih skladih in zavarovalnicah. Zavarujete se lahko individualno ali kolektivno preko delodajalca, pri katerem ste zaposleni.

Starostna pokojnina

Zavarovanje za starost je v Sloveniji urejeno z Zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Zavarovanec je oseba, ki je obvezno ali prostovoljno vključena v pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Minimalni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine so:

- starost 58 let, ki je za oba spola enaka ter dopolnjenih 40 let pokojninske dobe (moški) oziroma 38 let pokojninske dobe (ženska);
- 20 let pokojninske dobe (za oba spola) in starost 63 let (moški) oziroma 61 let (ženska);
- 15 let zavarovalne dobe (za oba spola) in starost 65 let (moški) oziroma 63 let (ženska).

V prehodnem obdobju se postopno zvišujejo pogoji starosti in dosežene pokojninske dobe le ženskam. Tako so minimalni pogoji za pridobitev pravice do starostne pokojnine **v letu 2008 za ženske:**

- starost 56 let ter dopolnjenih 36 let in 9 mesecev pokojninske dobe
- starost 61 let in dopolnjenih najmanj 20 let pokojninske dobe
- starost 63 in dopolnjene najmanj 15 let pokojninske dobe.

Polno pokojnino boste prejeli ob izpolnjevanju obeh pogojev – dopolnjene pokojninske dobe in dosežene polne starosti za upokojitev.

Invalidska pokojnina

Pravico do invalidske pokojnine pridobi:

- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost I. kategorije;
- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost II. kategorije in ni zmožen za drugo ustrezno delo brez poklicne rehabilitacije, le-ta pa mu ni zagotovljena, ker je star nad 50 let;

- zavarovanec, pri katerem je nastala invalidnost II. ali III. kategorije, ki mu ni zagotovljena ustrezna zaposlitev oziroma prerazporeditev, ker je dopolnil 63 let starosti (moški) oziroma 61 let starosti (ženska).

Zavarovanec pridobi pravico do invalidske pokojnine, če je invalidnost posledica:

- poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, ne glede na pokojninsko dobo;
- poškodbe izven dela ali bolezni pod pogojem, da je ob nastanku invalidnosti dopolnil z zakonom določeno pokojninsko dobo.

Če vam je kot zavarovancu na podlagi odločbe pristojne komisije ZPIZ ugotovljena invalidnost in niste več zmožni za delo s polnim delovnim časom, imate pravico do dela s krajšim delovnim časom od polnega ter obenem do prejemanja delne invalidske pokojnine.

Vdovska pokojnina

Vdovsko pokojnino lahko uveljavi vdova oziroma vdovec umrlega zavarovanca:

- če je do smrti zavarovanca, po katerem ji(mu) gre pravica, dopolnil(a) starost 53 let;
- če je bil(a) do zavarovančeve smrti popolnoma nezmožen(a) za delo ali je to postal(a) v enem letu po zavarovančevi smrti ali
- če ji(mu) je po zavarovančevi smrti ostal otrok ali več otrok, ki imajo pravico do družinske pokojnine po umrlem zavarovancu, vdova oziroma vdovec pa ima do njih dolžnost preživljanja.

Družinska pokojnina

Pravico do družinske pokojnine lahko pridobijo:

- otroci (zakonski ali nezakonski ter posvojenci),
- pastorki, vnuki in drugi otroci brez staršev, ki jih je zavarovanec preživljal,
- starši (oče in mati, očim in mačeha) in posvojitelji, ki jih je zavarovanec preživljal,
- bratje in sestre, ki jih je zavarovanec preživljal do svoje smrti in nimajo lastnih sredstev za preživljanje.

Otrok ima pravico do družinske pokojnine do dopolnjenega 15. leta starosti oziroma do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti.

E-obrazci

E obrazci so bili uvedeni z namenom, da boste lahko kot delavec-migrant ohranjali svoj socialni položaj in pravice ne glede na to, da ste delali v različnih državah Evropske unije. Obrazci so standardizirane oblike in enotne vsebine v vseh državah članicah.

E-obrazci so oštevilčeni in sicer po sledečem sistemu:

- [serija E-100](#) – obrazci za uveljavljanje pravic iz naslova bolezni in materinstva (obrazci od 101 do 102 – se uporabljajo v primeru napotitve) in za uveljavljanje dajatev ob smrti,
- [serija E-200](#) – obrazci za uveljavljanje pravic iz naslova pokojninskega in invalidskega zavarovanja,
- [serija E-300](#) – obrazci za uveljavljanje pravic iz naslova dajatev za brezposelnost,
- [serija E-400](#) – obrazci za uveljavljanje pravic iz naslova družinskih dajatev.

V serijo E-100 so zajeti tudi obrazci, ki služijo za uveljavljanje storitev iz zdravstvenega zavarovanja za napotene delavce.

Če ste napoteni delavec, vam pristojni nosilec zdravstvenega zavarovanja pred odhodom na delo v drugo državo izda obrazec E-101, na podlagi katerega lahko uveljavljate zdravstvene storitve v državi napotitve. Enak obrazec boste prejeli, če nameravate opravljati storitve v drugi državi članici kot samozaposlena oseba. Tak obrazec se izdaja za obdobje enega leta. V primeru, da pristojni organ po preteku enoletnega obdobja odobri podaljšanje napotitev, se vam izda obrazec E-102.

[Obrazec E-106](#) služi kot potrdilo o pravici do storitev za primer bolezni in materinstva za tiste osebe, ki prebivajo v državi, ki ni pristojna država. Tak obrazec se bo izdal tudi upokojencu, ki bo prenesel svoje prebivališče v drugo državo ali pa za ta obrazec zaprosijo študentje, ki študirajo v drugi državi članici.

[Obrazec E-109](#) je potrdilo za prijavo družinskih članov zaposlene ali samozaposlene osebe. Ti družinski člani prav tako uživajo enak obseg storitev iz zdravstvenega zavarovanja kot zaposlena ali samozaposlena oseba.

E-119 – je potrdilo o pravici do storitev iz naslova zdravstvenega zavarovanja in zavarovanja za materinstvo za brezposelne osebe in njihove družinske člane.

Obrazec E-303 se vam izda kot brezposelni osebi, če odidete v drugo državo članico z namenom iskanja zaposlitve. Če prejimate denarno dajatev, ta obrazec predložite pristojnemu nosilcu zavarovanja za brezposelnost v državi, kamor odidete. V Sloveniji ta obrazec predložite Zavodu RS za zaposlovanje, kjer se lahko prijavite kot brezposelna oseba in ob izpolnitvi pogojev, prejimate svojo dajatev za brezposelnost.

Obrazec E-303/2 izpolni nosilec izvajanja zavarovanja za brezposelnost tiste države, v katero odidete in v kateri se tudi prijavite kot iskalec zaposlitve. Z izmenjavo teh obrazcev se vam v državi, v kateri se prijavite kot iskalec zaposlitve, omogoči prejemanje dajatve za brezposelnost.

Vse obrazce za uveljavljanje pokojninskega in invalidskega zavarovanja si izmenjujejo le pristojni nosilci za izvajanje pokojninskega zavarovanja.

Zdravstvena kartica

Evropska kartica zdravstvenega zavarovanja je pomemben korak na poti k poenostavitvi naših različnih sistemov zdravstvenega varstva. Kartica, ki je bila uvedena junija 2004, omogoča državljanom EU, ki potujejo v drugo državo članico, precej lažji dostop do zdravstvene pomoči. Poleg tega omogoča tudi hitro in enostavno povrnitev nastalih stroškov v kraju samem ali kmalu po vrnitvi v kraj stalnega prebivališča. Od 1. januarja 2006 evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja **izdajajo in priznavajo vse zadevne države in nadomešča dosedanje obrazce, kot je dobro znani obrazec E 111.**

Kdo je upravičen do evropske kartice zdravstvenega zavarovanja?

Evropska kartica zdravstvenega zavarovanja se izda:

- državljanom EU,
- državljanom iz Evropskega gospodarskega prostora (EGP),
- državljanom Švice,
- družinskim članom zgoraj navedenih oseb, ne glede na državljanstvo,
- državljanom drugih držav, ki so vključeni v sistem socialne varnosti v eni od držav članic EU, EGP ali Švici.

Evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja lahko naročite pri svojem nacionalnem zavodu za zdravstveno zavarovanje, preden odpotujete v drugo državo EU. Vsem državljanom EU močno priporočamo, da imajo med potovanjem v druge države pri sebi evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja.

Ugodnosti

Čeprav je glavni namen evropske kartice zdravstvenega zavarovanja omogočiti lahek dostop do zdravstvenih storitev med začasnim bivanjem v drugi državi, pa omogoča tudi vrsto dodatnih ugodnosti za ponudnike zdravstvenih storitev, bolnike in zavarovalnice. Glavne prednosti evropske kartice zdravstvenega zavarovanja so povzete, kot sledi:

- lažji dostop do zdravstvene oskrbe v tujini,
- hitro in enostavno povračilo stroškov,
- varnost podatkov,
- večja zanesljivost,
- manj administracije,
- enostavnost - bolj preprosti in hitri postopki za pridobitev zdravstvene oskrbe.

Na splošno vsebuje ta "pametna kartica" samo osnovne informacije, kot so ime in priimek ter datum rojstva imetnika kartice, ne vsebuje pa zdravstvenih podatkov. Je enostavna za uporabo in lahko prepoznavna. Poleg tega so informacije predstavljene na standardiziran način, da se lahko preberejo na glede na jezik.

Kaj je "pametna kartica"?

"Pametna kartica" je plastična kartica žepne velikosti, ki je taka kot običajna bančna ali kreditna kartica.

Pametne kartice imajo na sprednji strani majhen zlat čip. Ko se vstavi v poseben bralnik, čip vzpostavi stik z električnimi konektorji, ki lahko preberejo informacije na čipu in napišejo informacije v odgovor.

Katere informacije so shranjene na moji zdravstveni kartici?

Edini osebni podatki na evropski kartici zdravstvenega zavarovanja so priimek in ime imetnika kartice ter njegova osebna identifikacijska številka in datum rojstva. Evropska kartica zdravstvenega zavarovanja ne vsebuje zdravstvenih podatkov.

Kje sprejmejo mojo zdravstveno kartico?

Evropska kartica zdravstvenega zavarovanja se lahko uporabi za prejem vseh vrst zdravstvenih storitev, bodisi pri splošnem zdravniku, v bolnišnici ali lekarni. Države članice EU so odgovorne za uvedbo in razdeljevanje zdravstvenih kartic ter tudi za zagotovitev bralnikov kartic vsem zadevnim zdravstvenim ustanovam.

Uporaba evropske kartice zdravstvenega zavarovanja v tujini

Pomembno je omeniti, da uporaba kartice zdravstvenega zavarovanja ni predvidena za primere, ko se bolnik namenoma odloči, da bo poiskal zdravstveno oskrbo v tujini. Namenjena je namreč za zavarovanje oseb, ki za določen čas odpotujejo v druge države, in zato krije zdravstveno oskrbo, ki postane nujna med začasnim bivanjem na ozemlju druge države članice. Če se pojavi potreba po dostopu do zdravstvene oskrbe, se ta zagotovi v skladu s pravili te določene države (na primer, če je v zadevni državi članici zdravstvena oskrba brezplačna, je tudi gostujoči bolnik upravičen do brezplačne zdravstvene oskrbe, če predloži svojo evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja).

Začasno nadomestno potrdilo

Če posameznik, ki potrebuje medicinsko pomoč, nima pri sebi evropske kartice zdravstvenega zavarovanja, lahko namesto nje predloži začasno nadomestno potrdilo, ki ga lahko pošlje enostavno po faksu ali elektronski pošti ustrezna

zdravstvena ustanova iz matične države. To potrdilo je enakovredno evropski kartici zdravstvenega zavarovanja ter daje bolniku pravico do enake zdravniške oskrbe in povračila dajatev.

Oblika evropske kartice zdravstvenega zavarovanja

Oblika evropske kartice zdravstvenega zavarovanja je enaka v vseh državah članicah in ima evropski simbol. Obstajata dve različici razporeditve:

- Standardna oblika EU, umeščena na sprednjo stran kartice - zadnja stran kartice se pusti prosta za vsebino, ki jo določi zadevna država članica;
- Standardna oblika EU, umeščena na zadnjo stran kartice - v tem primeru umesti država članica evropsko kartico zdravstvenega zavarovanja na zadnjo stran obstoječe nacionalne ali regionalne zdravstvene kartice.

Pri izdaji zdravstvene kartice se lahko vsaka država članica odloči za eno od možnih različic.